MAYSOR SULTANI TİPU İLE OSMANLI PÂDİŞAHLARINDAN I. ABDÜLHAMİD VE III. SELİM ARASINDAKİ MEKTUPLAŞMA

HİKMET BAYUR

Tipu Sultan'ın genel tarih bakımından önemi:

Bu önem iki yönden ileri gelmektedir:

1. Tipu, Batı Avrupa'ya elçiler gönderip büyük denizci devletler arasında bir mevki edinmeye çalışan ilk Hindistan hükümdarıdır.

2. Ünlü Fransız generali Napoleon Bonapart 1798—99 yıllarında *Mısır* ve *Palestin'e* sefer yaptığı vakit *Fransız hükûmeti*'nce kendisine verilen yönergelerin başlıcalarından biri Hindistan'a gitmek, orada Tipu Sultan'la birleşmek ve *Hindistan*'da, *Doğu*'da İngiliz egemenliğini yıkmaktı.

Bilindiği gibi türlü sebepler dolayısiyle Napoleon bu işi başaramaz ve arada Tipu yanar.

Aşağıda görülecek belgeler bu olaylar zincirinin bazı safhalarını aydınlatacaktır.

Tipu'nun soyu hakkında bir özet:

Tipu Sultan'ın babası Haydar Ali, Maysor devletini ele geçirdikten sonra asîl bir soydan olduğunu isbat için kendisine bir türlü kütük düzenlettirmiştir. Buna göre soyu Mekke'nin "*Kureyş*„ oymağındandır ve Hasan adını taşıyan beşinci göbekten bir atası *Bağdat*'tan Hindistan'a Ecmir'e gelmiştir. Daha yakın ve müsbet bilgilere göre Haydar Ali'nin babası Feth Muhammed, Gurkanlı (Timur oğlu) pâdişah Nasîrüddin Muhammed Şah devrinde (1719-1748) Dekken'de onun beylerinden Dergâh Kulu Han'ın yanında askerî hizmette bulunmuş ve *Arkot* (Doğu Dekken) nevabı Saâdetullah Han'a karşı yapılan bir vuruşmada ölünce oğulları Maysor devletinde *Bangalor*'a sığınmışlardır.

Bunlardan biri olan Haydar Ali, Gurkanlı devletine kâh fi'len, kâh sözde bağımlı olan Maysor Hindu devletinin hizmetinde bulunur, askerî başarıları ve bir takım iç siyasal oyunlar sayesinde orada başkomutanlığa yükselir, sonra "*dalavay*„ yani başbakan sıfatiyle Hindu Raca'yı bir kukla durumuna sokar ve fi'len hükümdar olur (1761). O, 1782'de öldükten sonra oğlu Tipu yerine geçer ve resmen Sultan ünvanını alıp kendini bağımsız hükümdar ilân eder.

Haydar Ali, Maysor devletini çok büyütmüş ve güçlüleştirmişti. Fransa, 1774'de İngiltere'ye karşı ayaklanmış olan Amerika sömürgelerine (bugünkü Amerika Birleşik Devletleri) 1778'den itibaren resmen yardım etmiye, yani İngiltere'ye karşı savaşmaya başlayınca Hindistan'a ünlü amirallardan Suffren'in komutasında bir donanma ve bir askerî birlik gönderir ve 1782'den itibaren Haydar Ali ile birlikte İngilizleri çok sıkıştırır. Bu yardım gelmeden önce de Haydar Ali, 1780 Temmuzundan beri, savaş halinde bulunduğu İngiliz'lere karşı önemli başarılar sağlamıştı.

Haydar Ali 1782 sonlarında ölür ve yerine oğlu Feth Ali (Tipu) geçer [1].

Tipu Sultanın saltanat devri hakkında özet:

a) Tipu, İngiliz'lerle savaşa devam edersede 1783 Haziranında *Versay* (Versailles)'da İngiltere ile Fransa arasında barış yapıldıktan sonra o, yalnız kalır ve kendisi üstün durumda olarak İngilizlerle barış yapar (Mangalor [2] antlaşması-Mart 1784). Esasen kendisiyle birlikte İngiliz'lere karşı savaşan Maratalar da onlarla barış yapmış bulunuyorlardı. Bu son yön üzerinde ilerde ayrıca durulacaktır.

b) Bundan sonra Tipu 1786 başlarında Haydarabad nizamı ve Puna'daki merkez Marata devletiyle savaşa tutuşur ve pek kesin vuruşmalar olmadan 1787'de barış yapar.

[1] Tipu adının anlamı üzerinde pek çok tartışılmış, fakat bu yön belirsiz kalmıştır; bunun Karmatî dilinde *kaplan* demek olduğu iddiası da yanlıştır. Tipu adı ona 1142 Hicrî yılında *Arkot*'ta ölmüş olan ve evliyadan sayılan Tipu Mestan Evliya dolayısiyle verilmiştir. Onun anası gebe iken bu evliyanın türbesini ziyaret etmiştir.

[2] *Dekken*'in Batı kıyısında liman.

c) 1786'da Tipu'nun elçileri Osmanlı ülkesine gelirler ve aşağıda anılacak olan mektupları getirir ve görüşmelerde bulunurlar.

d) 1787—88'de Tipu Sultan, Fransa'ya elçiler yollar; bunlar çok iyi kabul edilirlerse de Tipu'nun I. Abdülhamid'e gönderdiği mektupta açıkladığı ümitler gerçekleşmez. O sırada Fransa çok ağır malî buhranlar içinde kıvranmaktadır ve 1789'da patlıyacak olan büyük devrim pek yaklaşmıştır. Bu yüzden Fransız hükûmetinin *İngiliz*'lerle savaşması ihtimali yoktu. Esasen bu hükûmetin Tipu'nun isteği üzerine savaş açması beklenilemezdi. O, ancak kendi menfaatleri gerekirse böyle bir işe girişir ve o vakit Maysor sultanını da ona sürüklemiye çalışırdı. Bu gibi düşünceler dolayısiyle Fransız devlet adamları Tipu'nun elçilerine ilerisi için ümit verici bir dil kullanmakla yetinir ve onları *Hindistan*'a geri gönderirler.

Ancak bu elçilerin *Paris*'e gidişi Tipu'nun âkibetini tesbit edecektir. O sırada *Hindistan*'ın İngiliz elindeki kısımlarının genel valisi bulunan Lord Kornvallis Tipu'yu ezmeğe karar verir ve onunla savaş çıkarabilmek için imkânlar hazırlamıya ve bahaneler ihdas etmeye koyulur. Genel valinin düşüncesi şu idi: Eğer İngiltere Tipu ile savaşa tutulursa Fransa bu işe karışmaz, fakat bir İngiliz - Fransız savaşı çıkarsa Tipu behemehal İngiliz'lere saldırır, dolayısiyle onu önceden ezmek gerekir.

O devirde İngiltere hükûmeti Hindistan'da savaş açılmasına karşın olduğundan genel vali, kendisini Tipu tarafından savgal durumda bir savaşa sürüklenmiş göstermek için tertipler hazırlamıya koyulur.

Haydarabad Nizamı, Tipu'ya kendi hânedanından bir kız vermiye razı olmamış ve bu yüzden arada soğukluk çıkmıştı. Genel vali bundan faydalanarak Nizam'la anlaşır ve onu Tipu ile savaştırmak ve anlaşma gereğince onun yardımına gitmek suretiyle Maysor sultanına karşı bir savaş açmak imkânını hazırlar.

e) Ancak 1790 yılında Tipu, bu gibi tertiplere lüzûm kalmadan İngiliz'lere bir savaş fırsatı verir; onların bağdaşığı olan *Travankor* (Dekken'in Güney - Batı kıyısında) racasına çatar ve arada savaş çıkar.

İlk savaş yılında Tipu üstün bir durumda savaşır.

O sıralarda Fransa'da büyük devrim başlamıştı. Dolayısiyle Tipu, *Fransız Hindistanı*'nın başkenti olan *Pondişeri*'ye gelip ken-

disine 6000 Fransız askeri ile yardım edildiği takdirde onların, taşıt dahil, bütün masraflarını üzerine almayı, Hindistan'daki İngiliz egemenliğini sona erdirmeyi ve bu devletten alacağı yerleri Fransızlara vermeyi önerince ülkesi ihtilâl içinde bulunan Fransız hükûmeti bunu kabul etmez.

Az da olsa Haydarâbad Nizamiyle *Marata*'lardan yardım gören İngilizler 1791 yılında Tipu'yu yenerler ve o 33 milyon *rupi* (3.300.000 altın İngiliz lirası) ödeyerek ve ülkesinin yarısını bırakarak barış yapmak zorunda kalır *(Seringapatam antlaşması 1792)*.

f) 1793'de İngiltere ile Fransa Cumhuriyeti arasında savaş başlar, İngiliz'ler de Pondişeri'yi ve Hindistan'daki birçok Fransız ülkesini alırlar. Oralardan kaçan bazı Fransız'lar Tipu'nun yanına sığınır ve onu yeniden İngiliz'lerle savaşmaya kışkırtırlar. Tipu bu münasebetle o sırada bir Fransız sömürgesi olan *İl dö Frans* veya *Moris* (Île de France veya Maurice) adasına elçiler gönderip yardım ister (1797 - 98).

1798 yazında Fransız generali Napoleon Bonapart Mısır'ı kısmen almış ve Palestin'e girmişti. O, kendisine verilen yönergelere göre Hindistan'a gidip Tipu ile birleşmek çarelerini aramak ve bunu yapmazsa *İstanbul*'a saldırmakla görevlendirilmişti. Fransız hükûmeti de *İl dö Frans* adasının valisine, elindeki bütün savaş gemilerini ve vasıtalarını kullanıp Napoleon Bonapart'a denizden Hindistan yolunu açmaya çalışması buyruğunu göndermişti.

Vali bu buyruğu aldığı sırada Tipu'nun elçileri adada idiler; o derhal bir bildiri çıkartıp Sultan'ın yardımına gitmek üzere gönüllü toplanacağını ilân eder. Böylelikle bir takım Fransız Tipu'nun elçileriyle *Seringapatam*'a giderler.

Hiç denecek kadar az olan bu yardım o vakıtki İngiliz genel valisi Lord Mornington[1] tarafından Tipu'ya karşı son ve kesin seferin açılmasına sebep ve vesile teşkil edecektir. Napoleon Bonapart'ın Tipu'ya gönderdiği mektupların topu ise denizlere egemen olan İngiliz'lerin eline düşmekteydi.

[1] Earl of Mornington: en çok daha sonraki Marquess Wellesley ünvaniyle ünlüdür. Napoleon'u *Waterlo*'da yenen Duke of Wellington'un ağabeyidir.

g) Londra hükûmeti o sırada Hindistan'da bir savaş çıkmasını istemiyordu; hattâ Tipu'yu uslu durmaya sevketmek için Osmanlı pâdişahı III. Sultan Selim'den ona bir mektup göndertmişti. Tipu bu mektuba görünüşte uygun fakat gerçekten aksi bir karşılık verir.

Şubat 1799'da İngiliz'ler Tipu'ya karşı askerî hareketlere başlarlar; 4 Mayısta onun başkenti Seringapatam bir saldırı ile alınır ve o vuruşma sırasında ölür.

Tipu'nun mektupları:

Tipu Sultan'ın aşağıda göreceğimiz mektupları ve ona verilen karşılıklar iki grup halindedir.

Birinci grup, I. Abdülhamid zamanına ait olup Tipu'nun en parlak devrine rastlar. O 1784'de, İngilizlerle *Mangalor antlaşması*'nı imzalamıştır ve *Dekken*'in en güçlü hükümdarı sayılmaktadır (Bk. yukarda Tipu'ya ait olan özetin "a„ "b„ ve "c„ fıkralarına).

Bu grup, suretleri Osmanlı Evrak Hazinesi'ndeki (Şimdi Başbakanlık arşivi) 9 sayılı *Nâme defteri*'nde bulunan 5 belgeden ibarettir.

İkinci grup İstanbul'daki İngiliz elçiliğinin isteği üzerine III. Sultan Selim'in Tipu Sultan'a yazdığı mektup ve onun derkenarlarından ibarettir (Bk. Tipu'ya ait özetteki "g„ fıkrasına). Tipu'nun bu mektuba verdiği karşılık Nâme defteri'nde yoktur. Onun ana çizgileri Martin'in "*Wellesley's Despatches*„ adlı eserinden çıkarılmıştır.

I. Tipu Sultanla I. Abdülhamid arasındaki mektuplaşma

Az önce dediğimiz gibi 9 sayılı Nâme defteri'nde bu gruba dahil 5 belge vardır; bunları aşağıda anacağız:

1. Elçilerin daha *Hindistan*'da iken *Basra* veya *Cidde* yolu ile geleceklerini bildirmek için pâdişaha gönderdikleri arzadaşt (dilekçe).

2 Tipu Sultan'ın I. Abdülhamid'e mektubu

3. Tipu'nun Osmanlı sadr-ı âzamına mektubu

4. İstanbul'daki İngiliz elçiliğinin Tipu hakkında bir takriri

5. Pâdişahın Tipu'ya karşılığı.

Tipu Sultan'ın kendi elçilerine verdiği yönerge :

Albay W. Kirkpatrick'in "*Select letters of Tippoo-Sultan*„ adlı eserinde (Londra 1811), s. 265'de (233 sayılı mektuk), Tipu'nun 1 Mart 1786 tarihinde henüz Hindistan'da bulunan elçilerine gönderdiği bir yönergenin sureti bulunmaktadır. Bunun geniş bir özetini aşağıya koyduk:

Tipu elçilerinin bir mektubuna karşılık olarak diyor ki: "*Cidde*'ye gitmek için mevsimin geçmiş bulunduğunu, fakat henüz *Basra* ve *Maskat*'a gitmenin mümkün olduğunu yazıyorsunuz . . . Uygun olanı Basra'ya, oradan Bağdad'a ve oradan da *İstanbul*'a gitmenizdir„. Bundan sonra Tipu Sultan elçilerine şu yönergeleri vermektedir : *Basra limanı*'nı icare ile almak isteğindeyiz. Dolayısiyle oraya gidişiniz bizi bir kaç sebepten memnun eder. Buna göre bu limana gider, ona ait her türlü incelemede bulunur ve yanınızdaki eşyayı oraya koyarsınız. Oradan doğruca *Necef-i Eşref*'e gider ve oradaki Kutsal merkad'ın (Dördüncü Halife Ali'nin türbesi) türbedarlarına en derin saygıları sunar ve onlardan sorarsınız ki eğer oraya *Fırat ırmağı*'ndan su getirmek için bir su yolu yapılmasını hoş görürlerse gelecek yıl onun yapılması için gereken adam ve parayı yollarız. Onların karşılığını ayrıntılı olarak bize bildirirsiniz . . . „

Bu yönerge bize iki şey öğretmektedir :

Birincisi Tipu Sultan'ın *Basra limanı*'nı icare ile elde etmek istediğidir. Burada icardan maksat aşağıda görüleceği gibi Basra-'ya kendisinin vali, komutan ve asker göndermesi, oranın vergilerini toplamak ve orayı yöneltmek ve savunmak işlerini bu suretle üzerine alması ve bu gibi işlerin masrafları çıktıktan sonra vergilerden artan parayı veya önceden kararlaştırılacak bir türlü haracı Osmanlı hazinesine teslim etmesidir.

Tipu'nun ikinci isteği *Irak*'taki *Caferîler*'*i*, yani *Şiîler*'i, kazanmaktır. Fırat'tan Necef'e bir su yolu yaptırmaya kalkışması bunu gösterir. Bu istek Basra limanını elde etmek isteğiyle birleştirilince onun Irak'a göz diktiğine hükmetmek gerektir.

Basra'ya karşılık Tipu ilerde görüleceği gibi, aynı şartlar altında Osmanlıya *Dekken*'in Güney-Batı kıyısında bulunan *Mangalor limanı*'nı vermeği önerecektir. Ancak bu iki limanın önemi

arasında bir münasebet bulunmadığı gibi orası tecim vesair bakımlardan Osmanlıyı hiç ilgilendirmemektedir.

Tipu'nun sözü geçen önerge mektubundan anlaşıldığına göre elçiler 1 Mart 1876'da henüz *Hindistan*'da imişler. *Cevdet tarihi*'ne göre de (C. III, s. 270, 1309 basımı) 26 Ağustos 1786'da *Basra*'ya varacaklardır. Bu seyahat ise tabiî şartlar altında 62-82 günde yapılmaktadır (Bk. *aynı eser*, s. 284'de Hint elçilerinin lfadesine). Bunlardan elçilerin Haziran 1786 içinde yola çıkmış olduklarına hükmedilebilir.

Elçiler *Basra*'ya yedi gemi ve olağanüstü zenginlikte pek bol armağanlarla gelirler; yanlarında pek çok da adam vardır. Yalnız 300 kişi ile *İstanbul*'a gitmelerine izin verilir.

Bunlar *Basra*'ya varınca Tipu Sultan'ın *Mangalor limanı*'nı bütün mahsulleri ve mallariyle birlikte Osmanlı pâdişahına armağan edeceğini söylemeleri dolayısiyle Cevdet Paşa, tarihinde (C. III, s. 280) şöyle der:„ ... eğerçi beyn-ed-düvel hedâyâ irsali mutad olup ancak böyle memleket ihdâsı vuku bulmamış bir keyfiyet olduğundan bu merak ile elçilerin vürûduna intizar üzere olunmuş idi„.

Bu ayrıntılardan sonra Nâme defteri'ndeki belgelere geçelim.

1. Tipu'nun elçilerinin pâdişaha dilekçeleri:

Ne bu belgenin, ne de onun Nâme defteri'ne kaydının tarihi yoktur; bu konu aşağıdaki ilk hâşiyede incelenmektedir. Ancak mektubun son cümlesinden öncü ve haberci olarak Osman Han'ın mektupla birlikte İstanbul'a gönderildiği yazılıdır. Tipu Sultan'ın kendi elçilerine gönderdiği yukarda andığımız 1 Mart 1876 tarihli yönerge mektubunda ise bu Osman Han'ın İstanbul'a kadar seyahati hakkında ondan alınan bir yazıya atfen epi ayrıntı vardır. Bundan anlaşılıyor ki elçilerin Osmanlı pâdişahına gönderdikleri dilekçe kendilerinin seyahate çıkmamalarından en az 5-6 ay önce gönderilmiştir.

Dilekçenin suret ve tercümesinden anlaşılacağı gibi orada Hindistan'daki İslâm devletlerinin genel çöküntüsü, hıristiyanların zulmü ve bunlara başarı ile karşı koyan Haydar Ali Han'la oğlu Tipu Sultan'ın gazâları anlatılmakta, getirilecek armağanlar anılmakta ve kendilerine kolaylık gösterilmesi dilenmektedir.

Mektubun farsca suretinin fotoğrafisi sondadır; Nâme defteri'ndeki Türkçe tercüme aşağıdadır:

9 Numaralı nâme defteri'nin 178. sahifesinden :[1]

Dekken hâkimi şahametlü Tipu Sultan hazretleri tarafından Derbâr-ı Şevket-medar-ı Hüsrevâneye sefaretle meb'ûs Gulâm Ali Han ve Şah Nurullah ve Lûtf Ali Bey ve gayrıları tarafından rikâb-ı hüsrevâneye olarak vârid olan farisiyy ül-lehce arzadaştın tercümesidir[2]:

"Muktezây-ı inkilab-ı devran ve ittifâkat-ı zeman müddet-i mümtedd-i saltanat-ı Tîmûriyyeden beru iklîm-i Hindûstan'a za'f-ı tâm hâsıl ve o makûle zî-kudret pâdişâhân-ı fermân-revâdan ekalîm-i Hindiyye hâli olduğuna binâen kumaş ve metâ' ecnâsının bey'ü şirâsı mülâbesesile benâdir-i Hindûstan'da nesârây-ı şekâvet-nişân saded-i şûriş ve tuğyânda olduklarından ve bazı hükkâmın gafletlerinden memâlik-i vesi'ul-mesâlik-i Bengâle'ye ve Dekken memleketinin nısfına Nesârây-ı mersume istîlâ etmelerile ebvâb-ı cevr-ü cefâyı vücûh-i enâma bâz ve husûsâ dest-i tetâvüli nâmûs-ı ehl-i islâma dirâz ettiler; hattâ erbab-ı ikan ya'nî ehl-i îmânın meâbid ve mesâcidlerinde bank-ı ezân ve tilâvet-i Kur'an mefkud ve saday-ı sâmia gezây-ı nâkus ve İncil kıraati ve sair kilisa âsârı mevcûd olmakla âhar-ı kâr bahr-i mevvâc-ı[3] dîn-i mübîn-i hâtem ül

[1] Yeni harflere çeviren Selâhattin Elker, tashihleri yapan Adnan Erzi. Haşiyeler kısmen Selâhattin Elker (S. E) ve kısmen Hikmet Bayur'undur.

[2] Belgenin tarihi hakkında not: Gerek tercümenin, gerek bundan evvel, aynı Nâme defterinin 177. sahifesinde kayıtlı Farsça aslının tarihleri yoktur. Fakat Farsça asılından evvel yazılmış olan vesikanın tarihi Evâil-i R. (Receb) sene 199 (1199) olduğu gibi, tercümeden sonra gelen belgenin deftere kayıt tarihi de 25 S. (Safer) 1200'dür. Buna göre arada geçen sekiz aylık süre içinde tercüme tarihini tahmin hatıra gelebilirse de defterin bundan sonraki 20 sahifesi tetkik edildiği zaman belgelerin muntazam tarih sırasiyle kaydedilmemiş olduğu görülür. Esasen belgenin, Hind elçileri henüz *Basra*'ya varmadan kaleme alınmış olduğu da son cümlelerinden anlaşılmaktadır. Gerek buna, gerek *Cevdet Paşa tarihi*'nin 3. cildindeki tafsilâta nazaran bu belgenin, 1200 senesinin son ayları içinde yazıldığı tahmin olunabilir (9 numaralı *Nâme defteri*'nin 211. sahifesinden alınan Tipu Sultan nâmesindeki 1 numaralı hâşiyeye bakılması) (S. E.).

[3] Asıl metinde mevvâc ve mübîn kelimeleri arasına yanlışlıkla bir «ve» konulmuştur. Farsça aslında «*Bahr-i mevvâc-i dîn-i metîn*» dir. Kopye eden kâtiplerin «metin» ve «mübin» kelimelerindeki noktaları birbirine karıştırmış olmaları muhtemeldir (S. E.)

mürselîn seylâb-ı tâze-i kerâmet ızhâr ve bünyâd-ı küfr-ü ilhâdı vîrân ya'nî meyâmin-i ilhâmât-ı gaybî ile sâye-i fazl-ı Yezdânî Hazret-i Haydar Ali Hân Bahâdır-ı cennet-mekânı ağır asker ve tophâne-i âteş-peyker ile cihada himmet ve istisâl-i kefereye azimet edüp az vakitte ekseri kılâ' ve mesâkîn-i kefereye alem-i feth ü fîrûzu nasb ve her ne mahalde gürûh-ı kefere ve dalâlet-âyîn irâde-i bâtıla-i mukabele ve mücâdele ile has ü hâşâk misillü sermâye-i cem'iyyet izhâr ettikce gâziyan-ı mevkib-i zafer-kevkebin fürûg-ı şemşir-i berk-tesîrleri müşrikînin harmen-i vücûdlerini pâkçe sûzân edüp dört sene müddet mücâhîdîn-i dînin süyûf-ı meslûlleri hân-i rengîn-i adûdan gayrı gılâfe girmeyüp mahbesleri ve zindanları üserây-ı Firengin kesretlerinden tenk ve dar olup bu esnada irâde-i ilâhiyye ile ol müessis-i bünyân-ı gazâ Ali Haydar Han [1] Bahadır gülgeşt-i behişt-i berîne mâil ve menâsib-i rahmet ve mağfiret-i hakka nâil olmağla bu sânihadan sonra ol halef--üs-sadef-i dûdmân-ı gazâ der deryây-ı cûd-u sehâ yeke-tâz-ı maârik-i vegaa saf-şiken-i neberd-âzmâ civân-baht civân-sâl pîr-i hiredıı adîm-ül-misâl zill-i Sübhân Hazret-i Tipu Sultan edâmallahü zılâle saltanâtıhî serir-i fermân-fermâ-yı vâlid-i mâcide zîb-i tâze bahş-ü atâ ve gayet ziyâde nâire-i adûsûzî ve düşmen-güdâziyi işâle itinâ edüp nasarânın kenâr-ı Deryây-ı şarkîde vâki mesken-i kadîmlerini tahribe himmet ve niyyet eyledikleri esnada muktezây-i geç-reftarî-i çarh üzere beş bin Nasrânî ve on beş bin Hindûstânî tüfenkcisi deryây-ı garbiyye canibine dest-i tasarrufu itâle etmek fikirleri ve dârül-hükûmet-i belde-i Haydar'da nemek-behârâmlarla âmîziş ve ülfetleri haberleri müşârünileyhin sem'ine vâsıl olmağla devlet-i [2] ikbal ve asâkir-i zafer-sikâl ile ilgar veçhile deryâdan gelen şûre-bahtlara resîde olup sefine-i vücûd-i muhâlifîn lücce-i âb-ı tîg-ı bî-diriğe gark olup bakıyyet üs-seyf olan nice bin kefere istîmân etmeleriyle hısn-ı hasîn-i mezkûr ve sâir kal'alar bir hamle-i gazanferâne ile meftüh ve bu feth-i celil safhâ-i rüzgârda mücelli olup bundan böyle dahi azîmetleri yani gazâ ve cihâda niyyetleri "himmet behîc mertebe râzı nemişeved yekcâ firâr nîst sipihr-i bülend râ„

[1] Farsca metinde bu ad tekrarlanmamıştır; Türkçe tercümeye bunu koyanlar adlar sırasını bozup H a y d a r A l i yerine A l i H a y d a r demişlerdir.

[2] Farsca aslında, atıf edâtı ile «devlet ve ikbâl» dir. (S. E.)

müeddâsınca yevmen feyevmâ terakki ve i'tilâda olmağla bu icmâlin tafsîli endâze-i tahrîr ve tastîrden efzun olduğuna binâen müşârünileyh mukaddimât-ı fütuhâtı teşrîh ü tavzih ve ba'zı gavâmız-ı meknûneyi beyân içün bu bendelerinizi merci'-i selâtîn-i zî-îmân olan âsitane-i kâbe-nişâna mahrem buyurdular. İnşâallahü teâlâ bazı sefâyin[1] ve birkaç zincir[2] fil gümüş takımlariyle ve sair bu diyârın hedâyasiyle bender-i Mısır'a[3] yâ Cidde'ye vâsıl oluruz. Ol mahallin hükkâmına fermân-ı âlî ısdâr buyurulup çend rûz karar için mahal tayin ve Der-i Aliyyeye azîmet zımnında kılağuz ve mihmandâr tahsis buyuralar; keyfiyyet-i azimet ve bu kullarının iltimâsını beyân meâlinde Osman Han ve gayrileri cebhesâyî-i atebe-i aliyyeleriyçün mukaddemce irsâl olundu„.

2 Tipu'nun I. Abdülhamid'e mektubu :

Bu mektubun önemli noktaları şunlardır:

Dua ve elkab kısmından sonra gelen cümleler o devirde *Hindistan*'ın Avrupalı ve bilhassa İngilizler tarafından ne suretle fethedilmiş olduğu hakkında yerli müslümanların telakkîlerini belirtmektedir.

Mektuptan anlaşıldığı gibi Tipu Sultan, Osmanlı pâdişahından esaslı olarak iki şey istemektedir : Birincisi *Osmanlı* ve *Maysor ülkeleri* arasında tecimin geliştirilmesi ve bu amaçla *Basra limanı*'nın icare ile kendisine verilmesi, kendisinin de buna karşılık olarak Maysor devletine ait limanlardan birini aynı şartlar altında Osmanlıya vermesidir; ikincisi *Irak*'ta *Hille* yakınlarından *Fırat*'a bitişen *Nehr-i Şahi*'den dördüncü Halife Ali'nin merkadi bulunan *Necef*'e su akıtılması işini yaptırması için göndereceği adamlara kolaylık gösterilmesidir.

Elçilerin Reis ül-küttab Feyzi Efendi ile görüşmelerinin zabıtları bulundurulamamıştır. Ancak *Cevdet tarihi*'nde (C. III, s. 281; 1309 basımı) bunların geniş bir özeti vardır.

[1] Türkçe tercümede asıldaki: در ماه شوال فرخنده فال با سفاین سرکار دولت مدار cümlesi بعض سفاین biçiminde kısaltılmış ve arada tarih atlanılmıştır. Eksik kısmın anlamı: «Mübarek fâlli şevval ayında büyük saâdete (devlete) vesile olan serkârın (devletin) gemileriyle» dir. Hindistan'da «serkâr» tabiri bizdeki devlet ve bazan da hükümdar karşılığı olarak kullanılır.

[2] Fil için «zincir» tabiri aded'in karşılığıdır.

[3] Farsca metinde *Basra*'dır. Türkçesine yanlışlıkla *Mısır* diye geçmiştir.

Ona göre Tipu, Basra'yı kendi adında teslim alacak olan *Cafer Han* adında birini bile elçileriyle birlikte göndermiştir. Elçiler sultanlarının bu isteğine iki sebep göstermektedirler. Birincisi Hindistan'da yağmur mevsiminde hasıl olan rutubet dolayısiyle orada malların çabuk bozulduğu, bu yüzden onları Hindistan dışında bir limanda istif etmenin daha uygun geldiği ve bunun için Basra limanının düşünüldüğüdür. İkinci sebep ise *Cevdet Paşa tarihi*'nde şöyle ifade edilmektedir: " İkide birde Basra'ya *Acem* ve *Arap* tasalluttan hâlî olmuyor, hattâ mukaddema Sadık Han gelüp zapteyledi ve muahharan *Urban*'dan Müntefik şeyhi gelüp girdi ve şimdi Şâvi-zâde isyan etti. Basra bizde (Maysor'lularda) olduğu vakit içinde asker ve top ve mühimmat vazʿederiz ve pek çok sefine ve gurablar (bir türlü gemi) getürüp muhafaza eyleriz, tüccar emn-ü aman üzere olur.

Basra ile *Maysor* limanları arasında ortalama 70 günlük bir deniz yolu olduğu ve aradan 15 yıl geçmeden Tipu'nun devletinden eser kalmıyacağı düşünülürse Maysor'luların gurur ve anlayışsızlıklarının derecesi ölçülebilir.

Necef'e su getirmek işinden başka elçilerin ileri sürdükleri isteklerin bir çoğu da Tipu'nun gururuna ve gösteriş hırsına birer örnektir; o, *Mekke*'ye, *Medine*'ye, *Necef*'e, *Kerbelâ*'ya, dördüncü Halife Ali'nin Meşhed'ine ve Abdülkadir Ceylânî'nin Hanikah'ına gümüş kapılar koydurmak, oralarda misafirhâneler ve bunların üzerine belirli saatlerde çalgı çalınacak olan nöbethaneler (Mehterhâneler) yaptırmak isteğindedir.

Yine *Cevdet tarihi*'ne göre Tipu'nun Osmanlıdan kendini kuvvetlendirmek için istediği top, humbara, tüfek, saat, şişe (cam), zarf yapacak ustalar gönderilmesinden ibarettir; elçiler *Maysor*'da bu gibi adamlar bulunduğunu, ancak çoğalmalarında fayda olduğunu söylemişlerdir.

Tipu Sultan'ın mektubunun farsca sureti 9 sayılı *Nâme defteri*'nin 209-211. sahifelerini işgal eder. Türkçe tercümesi de s. 211-212'de bulunur. Bu tercümede dua ve elkab kısmı pek kışaltılmış olduğundan önce bu kısım, ondan sonra da defterdeki Türkçeye çevrilmiş kısım konulmuştur.

9 Numaralı nâme defteri'nin 209. sahifesinden :

Rikâb-ı kamer- tâb-ı mülûkâneye hâlen Peten [1] *hâkimi olan Haydar Ali Han'ın oğlu şahametlû Tipu Sıltan'ın tarafından vârid olan Farisiyy ül-ibare nâmenin aynıdır* [2].

Bismillah ir-rahman ir-rahim

"Hesapsız ve sonsuz meth-ü sena cevherleri ve incileri o mülk sahibi Tanrının bargâhına saçı olsun ki felek kudretli pâdişahların devlet ve hükümdarlık tevkiini [3] انا جعلناك خليفة فى الارض (=Biz seni yer yüzünde kendimize halife yaptık) parlak tuğrasiyle ve ünlü hakanların haşmet ve hükümdarlık yüzüğünün taşını قل اللهم مالك الملك تؤتى الملك من تشاء [4] (=Ya Muhammed, sen: "ey benim mülk sahibi Tanrım! Sen istediğine hükümdarlığı verirsin„ de) nakşiyle süslemiştir. Öyle bir hüküm sahibidir ki altun bayraklı pâdişah, yani güneş onun sağlam hüküm ve fermanına güvenerek ışıklar saçan kılıciyle karanlık ordularına hücum eder. Öyle bir âdildir ki bahar sultanı onun adalet bulutlarının yağmurları vücude getirdiği çiçekler ordusiyle sonbahar ordusu olan bütün gazellerin, çerçöplerin vücudunu yer yüzünden kaldırır, yerle beraber yapar. Öyle bir intikam alıcıdır ki çemenler üzerine çığlardan, şişelerin parçalanıp dökülmesinden gazaba gelerek dağların tepelerine güneşin ışıklarından taşları parçalayan kılıçlar indirir. Öyle bir pâdişahtır ki gül yapraklarını soldurduğu için güneşi Batı kapısına atıp hapseder. Kudret Kafı o kadar yüksektir ki düşünce ankası onun etrafında uçmak hareketinde bulunamaz. Kemalinin hakikatin çölleri o kadar geniştir ki vehim ve hayal atı onun sınırlarını bulmaktan âcizdir. Güneş bir zerre onun sonsuz feyiz ve ihsanı yolunda bulunmasaydı ve ondan ibret almasaydı böyle hiç ayırt etmeksizin uzağı, yakını her tarafı ışıklariyle aydınlatmazdı. Eğer nisan bulutunun onun atâ ve ihsanından nasibi olmasaydı Kulzum ve ummanın kulağı inci sözünü ömründe işitmezdi. Şiir :

[1] Başkent *Seringapatam* mürekkep kelimesini teşkil eden «*patam*» veya «*patan*» kelimesinden.

[2] Farscadan çeviren Prof. Necati Lugal, tashihleri yapan Adnan Erzi.

[3] Sad Suresi, âyet 26.

[4] Âl-i İmran Suresi, âyet 26.

"Bu ne âlî celâl ve azamet, bu ne kudsî kadr ve kemaldir„.

"O, o kadar âlîdir ki onun izzet alayı göklerin üstünde lûtf yürür ve rahmet eteği yerler üzerinde sürünür. Onun lutuf ve atâ denizi o kadar geniştir ki goncalar dalların içindeki üsareden uzun testilerini doldururlar. İnsanın kalben onu anması ve adını dille söylemesi onun ihsan hazinesinden bir lûtuftur. İnsanın nefes alıp vermesi onun adını anmak ve dil ile söylemek içindir.

"Selât ve selâm ve tahiyyat peygamberin o arş ve kürsü üzerine kurulmuş olan mukaddes makamına olsun. O öyle bir nübüvvet pâdişahıdır ki onun büyüklüğünün şöhreti dokuz feleğe kadar çıkmış ve kemalinin gevherinin ışıltıları mücerret cevherlerin gözlerini kamaştırmıştır. Bu öyle bir ümmî lâkablıdır ki Mekke şehri onun kendi içinde doğmasiyle yüce âlemlerin sakinlerine karşı övünür. Öyle Haşimî neseplidir ki beşerin babası olan Âdem «كنت نبتاد آدم بين الماء والطين» hadisi gereğince onun kadem mahfelinde memcudiyet sahibi olmuştur. Bir yeşil deniz gibi olan Nil bu kadar genişliği ile onun büyüklük Okyanus'unda yetişmiş bir nilüferdir ve arz kürresi büyüklüğü ile onun azamet çavuşları tarafından âlemin eteğine atılmış bir toptur. Muhammed ki ezel mumu onun nurudur. Kalem-i a'lâ onun menşurundan bir harftir. Büyüklerin büyüğü ve azadların tacıdır. Bütün peygamberlerin ulusudur. Doğu ve Batıya hâkimdir. Mekke'nin ayı, Medine'nin arslanıdır. Akıl onun feyzine susamış onun lûtf çeşmesinin sızıntısını içmeğe muhtaçtır. O, Tanrıya ve dünya da ona mutîdir. O, ceza gününün biçarelerinin şefaatçisidir.

"Yine selâtu selâm mübîn olan dinin gösterdiği doğru yolun öncülerinin doğruluk ve yücelik köklerinin parlak yıldızları olan eshab-ı kiramın temiz ruhlarına olsun.

"Yüce Tanrının hamdü senasını ve peygamberlerin serverinin selâtu selâmını yerine getirdikten sonra bu niyazmendin mektubunun başlığı her kesin sığındığı Tanrının gölgesi, ihsan ve atâ âleminin güneşi, Utarit rütbeli, Feridun dereceli, Müşteri yüzlü, Cemşid şevketli, Süleyman haşmetli, Zuhal vekarlı, Felek iktidarlı, İskender bahtlı, Felek tahtlı, melek askerli, arş gibi yüce saraylı, yıldız hadem ve haşemli pâdişahın metü senasıdır. Bütün pâdişahların ondan kuvvetli ve sağlam güvenecek kimsesi yoktur. Öyle bir güneş keremli pâdişahtır ki onun dünyayı kaplıyan lûtufların-

dan denizde, karada, uzakta ve akında kabiliyetin-ı göre faydalanmıyan yoktur. Onun feyzine nihayet olmayan merhamet lûtfları ümitsizlik çöllerinin susuzlarını kandırmıştır. Öyle bir adalet sahibidir ki onun adalet huması emnu aman gölgesini yer yüzü sakinlerinin başlarına saldığı günden beri feleğin zulûm ve haksızlık şahini yokluk yuvasına çekilip sinmiştir. O yüzüğünün taşı güneş olan bir pâdişahtır ki onun merhamet suph-ı sadıkı âlemi ve âlemdekileri nura garketmiş ve her içi kara olan zulüm yaygısını derleyip toplamıştır. „

Bundan sonra Türkçesi Nâme defteri'nde s. 211-212'de bulunan ve mektubun asıl özünü kapsayan kısımları gelmektedir. Bu Türkçe tercüme şöyledir:

9. Numaralı Nâme defterinin 211. sahifesinden [1] :

Rikâb-ı kamer-tâb-ı mülûkâneye hâlâ Peten hâkimi olan Haydar Ali Han'ın oğlu şahametlü Tipu Sultan'ın tarafından vârid olan nâmenin harfen beharf ve lâfzan belâfz tercümesidir [2] :

"Hamd ü sipas-ı Huda ve salât ü selâm-ı Resul-i kibriyayı edâ ve âl ve eshab-ı kirâma resm-i tarziyyeyi icrâ ve halife-i rûy-i zemin zıll ul-lâhi fî'l-aradîn padişâh-ı âlem-penah ve zıll ul-lahi

[1] Yeni Harflere çeviren Selaheddin Elker, Düzeltmeleri yapan Adnan Erzi, haşiyeleyen Selahaddin Elker (S. E.) ve Hikmet Bayur. Belgenin tarihi hakkında not: 9 numaralı *Nâme defteri*'nin 211. sahifesinden başlıyan bu tercümenin tarihi olmadığı gibi bundan hemen evvel yine aynı defterin 209. sahifesinden başlıyan Farsca aslının suretinde dahi tarih gösterilmemiştirr. Fakat bu Farsca belgeden daha evvel kaydedilmiş olan bir nâme müsveddesi evâil-i Za (= 1-10 Zilkade) 201 tarihli ve tercümesinden sonra kayıtlı başka bir nâme müsveddesi dahi evâhir-i Za (= 21-30 Zilhicce) 201 tarihlidir. Buna göre bahis konusu tercümenin yapılması veya Nâme defterine kaydedilmesi tarihinin 1201 Zilhiccesine rastladığı tahmin olunur. (S. E.).

Esasen *Cevdet Paşa tarihi*'nde Tipu Sultan elçilerinin *Türkiye*'ye gelişlerinde ve halline memur oldukları hususlar hakkında Reis-ül-küttab (Dışişleri Bakanlığına muadil memuriyet) Süleyman Feyzi Efendi ile yaptıkları müzakerelere dair verilen tafsilât dahi, biraz gün farkı ile, 1201 Zilhiccesi vakayîi olarak gösterilmiştir. (Bk. *Cevdet Paşa tarihi*, 1303 tab'ı, C. III, s. 232 v. d. ; 1309 tab'ı «Tertib-i cedid» , C. III, s. 279 v. d.) (S. E.).

[2] Az önce görüldüğü gibi Bab-ı Âlîce yapılan tercümede Allah'a, Peygamber'e ve eshabına dua ve pâdişaha saygı kısmı kaldırılmış veya çok kısaltmıştır. Tercüme başlıkta iddia edildiği gibi tıpkı tıpkıya değildir.

hilâfet-destgâh hazretlerinin sitayiş ve midhat ve uluvv-i menziletlerinde kemâl-i i'câz ve belâgat ve fart-ı tazîm ve âdâb ve istikamet birle ıtrâ eyledikten sonra [1] merfu'ı zamir-i münir-i âfitabtahmir-i baz-yaftgân-ı [2] sürâdik-i izz ü alâ olur ki otuz beş sene mukaddem saltanat-ı Tîmûriyyenin zaf ü rahâveti ve Deken ve sâir ülkây-ı Hindûstân'da hükümrân olan bazı hükkâmın mealendış olmadıklarından kusûr-ı fehm-ü dirâyet ve adem-i idrâk-ü gafleti sebebile nesârâyı bed-kîş ve bedâyîn ticaret hilesile sevâhil-i deryâda bir kıt'a zemin tahsil etmişler idi. Deken ve sâir ülkây-ı Hindûstan'ın cemi-i ahval ve keyfiyât ve kemiyyâtından âgâh olup tedrîc ile cemâat-i kesire getirüp ekseri bilâd ü memâlike müstevlî oldular. Bir lek rubye yüz bin guruş olup bir kurur rubye yüz lek rubyeden ve bir rubye bir guruşdan ibaret olmağla [3] senevî otuz beş kürûr rubye hasılatları olur. Bengâle ve gayrı gibi nice bilâd ve elviyeyi gadr-ü-tezvir ile kendi zabt ü tasarrufları dâiresine idhâl ve iklîm-i mezkûrde hükümrân olan hükkâmın gaflet ve rehâvet ve âkibet-i kârı mülâhaza ve dirayetten humku belâdetleri(akılsızlıkları)sebebile ekserinin ırâdât ve hasılat ve hükûmât ve tasarrufatlarına bast-ı yed-i istiklâl edüp anlar bî-dahl ve muattal ve hükûmetlerini raiyyete mahal kıldılar ve istilâ eyledikleri memâlik ve bilâdda mesâcid ve makabir-i müslimîni hedm-ü ref ile yerlerine kenâyis (kiliseler) bina, inâs ve zükûrdan ehl-i islâmdan on bin nefer mikdarı sıbyan ve etfâli cebren ve kahren kendi dinlerine idhâl ve ol havâlide esâs-ı âyîn-ı din-i metîni ihlâl ve gürûh-i müslimini hâh ü nâhâh ıdlal eylediler. Binaenaleyh bu dâileri ber muktezây-ı

[1] Tipu'nun mektubunun farsça metninin yukarı konulan elkab kısmının tercümesinden anlaşılacağı gibi o, Osmanlı pâdişahına ne halife, ne de Allah'ın gölgesi demektedir. Nâme defterine bu kısmın kısıntı ile geçmiş olması belki özet çıkarmak bahanesiyle pâdişaha Osmanlıda görenek olan ünvanları vermek için yapılmıştır.

[2] Bu terkibin ilk kelimesinin imlâsı, her halde Nâme defterine geçirilirken, hatalı yazılmıştır. Doğrusu «*R*» harfi ile «*bâr-yâftegân*» dır. Zaten tercümenin Farsça aslının suretinde de doğru imlâsiyle yazılıdır. *Burhan-ı Kaatı* ve *Ferheng-i Şuûrî*'de rastlanamıyan bu terkib Francis Johnson'un Farsça ve Arapça'dan İngilizce'ye lugat kitabında «yâfte» maddesinde «saray nedimleri, saraya alınmış kimseler» anlamında gösterilmiştir (S. E).

[3] On *rupi* bir İngiliz altın lirası değerinde addedilmelidir. Farsca metinde az karışıklık olmakla birlikte *rupi*'nin kuruşa tahvili yoktur. O, tercümeye tavzihan konulmuştur. *Lek* 100,000, *kurur* ise 10 milyon demektir.

hamiyyet-i dîniyye ve mübdegây-ı gayret-i islâmiyye efvâc-ı bisyâr ve asâkir-i cerrâr ve top-ı dâm ve katl-i nasârây-ı nekbet-bünyâda bend ve dört sene küffâr-ı delâl-iştimâl ile peyâpey ceng ü cidâl ve harb ü kıtâle sarf-ı vüs' ü mecâl birle [1] anların şîrâze-i cem'iyyetlerini şikeste ve habl-i kuvvet ve meknetlerini güsiste edüp küffar-ı bed-tebârdan gürûh-i bî-şümâr vâsıl-ı dâr-ül-bevâr-ı (cehennem) kahr ü demâr (helâk, ölü) ve ekseri tavk-ı (boyun halkası, gerdanlık) zencîre giriftâr olmuştur. Âhir-ül-emr kefere-i bed-peymân (yemin ve ahdını tutmıyan) kendü ef'al-i şenîalarından nâdim ve peşîmân olup kemâl-i acz ve ilhah-ı tamâm ile musalehaya iltica etmeleriyle Deken ve sair ülkây-ı Hindûstân'da serdarlar sulh eylediklerine binâen anların hâtırına riâyet zımnında bu dâîleri tarafından sulh olunmuştur [2]; yohsa zinhâr anlar ile terk-i cidâl ü kıtâli îcâb ve ikbâl eder bir şey yok idi. Lâkin adâvet-i dînî ve hubs-i bâtınî cihetinden mel'unların derunlarında hâyâlât-ı fâside muzmer ve hılkat-i asliyyeleri fesâd ü hebâset ile muhammer olduğundan tabiatlerinde adâlet ve kendülerinde kanâat olmayup bir vaktile hücum edecekleri âşikâr olmakla, binâenaleyh serdârların umde ve cihân-dîde ve cenk-âzmûdesi, âlîcâh, muallâ-câygâh, şem'-efrûz-i encümen-i mecd ü alâ, nahlbend-i gülistân-ı haşmet ve i'tilâ, sülâle-i hâvânîn-i zevi'l-ihtirâm, nekave-i dûdmân-ı sâdât-i kirâm, müşir-i dilpezîr ve mukarreb-i vâlâ-tedbir

[1] Burada Tipu, babasına ait savaşları da kendisine maletmektedir. Gerçek kendisi de bu savaşlarda hizmet etmiş ve başarılar sağlamışsa da andığı dört yıllık savaşın iki buçuk yılı (Temmuz 1780 - Aralık 1782) babasının sağ olup ana *Maysor* ordusuna komuta ettiği bir devreye rastlar. Onun ölümünden *Mangalor barış antlaşması*'na kadar giden 15 aylık devrede (Aralık 1782 - Mart 1784) Tipu bil'fiil hükümdar olarak savaşı idare etmiştir.

[2] Tipu, burada Mayıs 1782'de Maratalarla İngilizler arasında imzalanmış olan Salbay barış antlaşmasına işaret etmektedir. O sırada Tipu'nun babası Haydar Ali sağ idi. Antlaşmanın 9. ve 10. maddelerine göre (C. U. Aitchison, *Treaties, Engagements and Sanads* . . . . Calcutta, 1892, C. VI, s. 43) Maratalar, Haydar Ali'nin İngilizlerden aldığı yerleri geri vermesini ve Haydarâbad Nizamı'nın da onlarla barış halinde yaşamasını kabul etmektedirler. Bu müphem yazış, Maysor devletinin bundan böyle İngilizlere karşı Maratalardan ve Haydarabad devletinden yardım görmiyeceğini ifade ediyordu. Salbay andlaşması 1782 sonlarında Maratalarca tasdik edilecek ve ancak Mayıs 1883'de yeni bir andlaşma ile tamamlanacaktır. Ondan sonra Tipu artık öbür Dekken devletlerinden bir yardım bekliyemez olur. Fransız'lar da İngilizlerle Versay barışını yapınca o da barış yapar,

Seyyid Gulâm Ali Hân Bahadır ve Şah Nurullah Han Bahadır ve rif'at ve avâlî-penâh, şehâmet-destgâh, Lûtf Ali Beg Han ki kıtâl-i nesârâda kendüler ile şerîk ve refîk ve masdar-ı te'dib-i gürûh-i şekavet-tarîk olduklarından arz-ı ahval ve istislâh ve takviyyet-i dîn-i metin içün ol diyarın tuhaf (armağanlar) ve hedâyâsı ile derbâr-ı hilâfet-karâr-ı şehriyârîye[1] âzim olmuşlardır, tafsîl ve ahvâl ve keyfiyyatı arz edeceklerdir[2]. Me'muldür ki himâyet-i dîn-i mübîn içün müşarünileyhimin iltimasları şeref-i kabûl ve icâbete makrûn ve mesûllerine müsaade-i hüsrevâne mebzul ola (211 inci sahifenin sonu). İngiltere keferesi kendi kıral-larının ıttılaları olmaksızın mekr ü gadr ve hîle ile ehl-i islâm hükkâmının memâliklerine mutasarrıf olup aksâm-ı fitne ve fesâda mürtekip olduklarına binâen bu keyfiyyatı iz'an ve anların mahiyyetlerini ayân etmek için zikrolunan serdârâna tekid olunmuştur ki İngiltere kıralının önüne gideler[3] ve dahi Fransız kıralının bir müddettenberü bu dâîlerine irtibâtı derkâr ve kavm-i İngiliz ile mukatele ve mücâdelede şirket ve refâkati aşikâr olmağla binaenaleyh hayriyyet ve intifa'ları ıstıtla' olunmaktan nâşi serdârân-ı mezkûr Fransız kıralına dahi gitmek hâhişinde olmalariyle[4] kâr-

[1] Farscadaki «südde-i seniyye» (سدهٔ سنیه) Türkcede «derbar-i hilâfet karar-ı şehriyari» olmuştur.

[2] Farsca metinde: مفصلاً و مشرحاً بعرض خواهند رسانید yani «tafsilât ve meşruhatla arz edeceklerdir» deniliyor. Türkçe tercümede «tafsil-i ahval» yerine tasil ve ahval yazılmıştır.

[3] Tipu'nun bu ifadesinin anlamı şudur: İngilizlerce Hindistan'da yapılan ilk fütuhat devresinde bir çok büyük memur ve komutanlar pek de meşru ve hiç olmazsa ahlâkî olmayan yollardan olağanüstü ve hayalleri aşan servetler kazanmış ve bu sayede İngilterede şahsiyetleriyle hiç de mütenasip olmayan, siyasal mevkiler elde etmişlerdi. Bu durum İngiltere teşrii meclislerinde ve basınında bir çok tepkiler yaratmış ve Hindistan yolsuzluklarına ve mezalimine karşı şiddetli hücumlara yol açmışdı. Bundan başka İngiltere'de 1784 de çıkan *Hindistan kanunu*'nun 34. maddesinde bu devletin savaş istemediği ve barışı tercih ettiği belirtilmektedir. Esasen o devirde Hindistanı fetheden teşekkül bir şirketti ve o, mucip oldukları aşırı masraflar dolayısiyle savaştan kaçınmayı daha uygun bulmaktaydı. Halbuki *Hindistan*'daki bazı genel vali ve büyük memur ve komutanlar savaşçı idiler veya öyle sanılıyorlardı ve onların savaş çıkarmak için bahane ve vesileler uydurdukları ve tertipledikleri *İngiltere*'de dahi söyleniyordu. T i p u'nun bu gibi düşüncelerin tesiriyle elçilerini İngiltere kıralının nezdine göndermek istemiş olması muhtemeldir.

[4] O zaman İngiliz'ler, T i p u 'nun elçilerini hem *Paris* hem de *Londra*'ya göndermek istemesini Fransız'larla gizli tertipler hazırlamak ve bunu örtmek

dârân-ı saltanat-ı seniyyenin meftur oldukları inâyet-i şâmileleri muktezâsı üzere serdârân-ı mezkûr Fransız ve İngiliz vilâyetlerine revâne buyrulmak gerekdir ve saltanat-ı uzmânın umdelerine yâni mesned-ârây-ı sadâret-i uzmâ ve erfke-pirây-ı vekâlet-i kübrâya emr ü fermân buyurula ki sâbık-üz-zikr serdârları huzur-ı pürnûrlarına getüreler. Bu manzûr-ı dergâhın (Tipu'nun) serkârında yâni dâr-ül-mülkünde sefâyin ziyade çoktur, eğer tüccarın ticaretleriyçün Bender-i Basra mukarrer olur ise yâni itâ buyrulur ise sefayinin âmed-ü-şüdü ve sandal [1] ve fülfül (karabiber) ve hil (kakule) misillü baharların irsali devam üzere amelde olacağı âşikârdır ve her ne ki bu diyârın tuhaflarından matlûb olur ise emir buyrula ki câne minnet olarak irsâl olunur ve bu nevâhînin deryâsı sevâhilinde çok benâdir (ticaret yeri limanlar) ve iskeleler vardır; ol benderlerden dahi her kangisi manzûr ve matlâb ise hâzırdır, i'tasında kat'a tereddüd olunamaz [2] tâ ki ibâdullah tuhaf ve nefâyis-i her diyârdan mahzuz ve behrever olalar. Mukaddema icrâsına mübâşeret olunup nâkıs kalan Necef-i Eşref'te vâki nehri hazret-i Ya'sûbüddîn sâkî-i Kevser Emîr-ül-mü'minîn (Hulefâ-i Râşidîn'den İmâm Ali) hazretlerinin dergâhınadek hafr ettirüp icrây-ı miyâha tarafımızdan niyyet olunmakla kendü mülâzimlerimizden birkaç nefer kimesneyi revâne etmişizdir. Bağdad valisine hükm-i muhkem-i kaza-tev'em-i şâhâne sâdır olmak gerektir ki tarafımızdan ol hıdmete tayin olunan âdemlerimize imdâd ve iânet ideler tâ ki ol nehrin kârı tîzce itmâma resîde ola. Meşrık-ı islâm-efrûzî ve ufk-i küfr-sûzîden âlem-perverlik âfitâb-ı cihân-tâbı lâmi' ve tâli' olsun deyü tahrir eder„.

3. Tipu'nun Osmanlı sadr-ı âzamına mektubu :

Bu mektup elçilerin pâdişahın huzuruna çıkarılması ve kendilerine gereken kolaylıkların gösterilmesini iltimastan ibarettir.

için Londra'ya da gitmek düşüncesine atfetmişlerdir (W. Kırkpatrick, *Select Letters of Tippoo Sultan*, London 1811, s. 233; mektuba şerh olarak konulmuş olan bir mütaleaya göre ; s. 264).

[1] Güzel kokulu bir nevi ağaçtır. Bundan tesbih, sakal tarağı ve saire yapılır ve ıtrıyâtta kullunılan kokulu bir nevi yağ çıkarılır (S. E.).

[2] *Nâme defteri*'ndeki Türkçe tercümede metin az genişletilmiştir. Farscasında yalnızca : ازان هر بندری که منظور باشد حاضر yani : «O limanlardan hangisi istenilirse hazırdır» deniliyor.

Bab-ı Âlî Evrak hazinesi'nde, Cevdet tasnifi'nde mektubun aslı bulunmuştur. Onun sarılı olduğu zarf mesabesindeki kâğıdın üzerinde Tipu Sultan'ın mührünün alt kısmı görünmektedir. Bunların fotoğrafları bu yazının sonundadır. Türkçe tercümesinin yeni harflere çevrilişi aşağıdadır.

Başbakanlık arşivinde M. Cevdet tasnifinin hariciye kısmındaki 7077 numaralı vesika ilişiklerinden :

Taraf-ı Hazret-i Sadâretpenâhîye olarak nebâhetlü Tipu Sultan tarafından Der-i Saâdet'e mebʿûs süferâsı yediyle takdim olunan Farisiyy ül-lehce arîzanın aynı tercümesidir :

Fî 19 Z. (=Zilhicce) Sene 1201

"Tâk-ı mesned-i zeberced-fâm-ı sipehr, husrev-i zerrîn-liva olan mihr-i enverin vücûd-i fâiz ül-cevriyle müzeyyen ve münever ve nüzhetgâh-ı cihan-imkân adl-i âlem-ârâyân-ı vâlâ-şükûh ile reşk-fermây-ı felek-i ahzar ola.

"Vezâret ve fehâmet-mertebet, besâlet ve übbühet-menzilet, refʿ ül-kadr ve azîm üş-şân, sahib ül-adli ve'l-ihsan, matlâ-ı envâr-ı füyûzât-ı ilâhî, matmah-ı enzâr-ı te-yidât-ı nâ-mütenahî âlî-mekân âsaf-devran hazretlerinin gülistan-ı azamet ü ikbal ve çemenistan-ı devlet ü iclâli reşehât-ı mekremet-i subhanî ile sersebz ve riyan olsun.

"Levazım-ı güldestebendî-i gülzar-ı muhabbbet ü ihlâs ve merasim-ı çemen-tırâzî-i riyaz-ı meveddet ü ihtisas icra olunduktan sonra semend-i hoş-hıram-ı hâme meydan-ı beyanda bu veçhile cilverîz gösterilür ki[1] bu esnada âlî-cah, muallâ-caygâh şemʿef-rûz-ı encümen-i mecd-ü alâ, nahlbend-i gülistan-ı haşmet-ü iʿtilâ nakave-i dûdman-ı sâdât-ı kiram, sülâle-i hâvâkin-i zevi'l-ihtiram, müşîr-i dil-pezir, mukarrib-i vâlâ-tedbir Seyyid Gulâm Ali Han ve Seyyid Nurullah Han ve rifʿat ü âvâli-penah Lûtf Ali Han ekser-i hususat-ı dinî içün niyaznâme ve tuhaf u hedayâ ile bu diyardan Sultan-ül-berreyn ve Hakan-ül-bahreyn, melceʾ üs-selâtin il-kiram meâz ül-havâkîn il-izam pâdişah-ı âlem-penah-ı Rum edam Allahu Teâlâ zılale re'fetihi alâ mefarîk il-âlemîn ilâ yevm id-din hazretlerinin atebe-i aliyye ve südde-i seniyyelerine âzim olmalariyle hayr ile vâsıl olduklarında teveccühât-ı bî-gayât-ı âsaf-devrandan

[1] Metindeki «كوستريلور» 'ün «gösterir» olması gerekir.

ümid ve mütemennâdır ki havâkîn-i merkume istisvâb olunduğu üzre cebhe-sâyî-i atebe-i aliyye ile behremend ve cemî'i hususât-ı mevdûa paygâh-ı serir-i a'lâya arz u takdim buyurulub havâkîn-i mezkûre neyl-i maksûd ile giru bu hududa revane ve irsal buyrula. Bu keyfiyet mûcib-i tezayüd-i muhabbet ve ittihad olsa gerektir. Bâkî eyyam-ı şadmânî müdâm bâd.„

4. İstanbul'daki İngiliz Elçiliğinin Tipu hakkında bir takriri:

İhtimal Tipu Sultan ve Maysor devleti hakkında esaslı bir bilgisi olmadığından Bab-ı Âlî Maysor elçilerinin geleceğini duyunca bunlar hakkında İstanbul'daki İngiliz Elçiliğinden bilgi istemiş ve ondan aşağıda görülen karşılığı almıştır.

Elçilik bu yazısında hiç bir tarafgirlik göstermeden durumu olduğu gibi anlatmaktadır.

Başbakanlık Arşivindeki M. Cevdet Tasnifinin Hariciye kısmındaki 6455 numaralı vesika : [1]

İngiltere Elçisinin takriridir.

"Bu defa Hindistandan Âsitâne-i aliyyeye elçi irsâl eden Tipu Sâib[2] (aynen) Han müteveffâ Haydar Ali Han'ın oğludur; işbu Haydar Ali Han Hindistanda kâin Maysor nâm memleket hâkiminin seraskerliği hidmetinde olup kesb-i kuvvet-i azîme birle hâkim-i müşârünileyhi ifnâ ve kendüsi tegallüben tahta suûd ve bir kaç sene icrây-ı hükûmet eyledikten sonra sene-i sâbıkada vefat[3] ve zikrolunan oğlu Tipu Sâib tahta suûd eyledi. Memleket-i mezkûrenin makarr-ı hükûmeti Serinkapatan tesmiye olunur; hemcivarları bazan Moğol hâkimi Muhammed Ali Han ve bazan Marat hâkimi ve bazan İngilterelünün hükûmetinde olan Madras vilâyetidir. Müşarünileyh Tipu Sâib Han kemâl-i mertebe zengindir; zirâ meleketinde el-

[1] Belgenin tarihi hakkında not : M. Cevdet tasnifinden alınan bu belgenin tarihi yoktur. Kayıt defterinde de tahminî bir tarih gösterilmemiştir. Ancak Tipu Sultan tarafından gönderilmiş olup kayıtlı bulunduğu 9 numaralı *Nâme defteri*'nin 211 ve 212. sahifelerinde yeni harflere çevrilen tarihsiz nâme tercümesindeki 1 numaralı hâşiyede bazı delillere dayanarak Zilhicce 1201 tarihi bulunmuştu. İngiltere elçisinin bu takririnin de aynı tarihlere rastladığı tahmin olunur (S. E.).

[2] «Sahib» den galat olmalı.

[3] Gerçekten 1782 yılının sonlarında ölmüştür.

mas ve altın ve gümüş madenleri vardır; bunun kuvvet-i bahriyyesi yoktur, zirâ ancak üç dört sefineye mâliktir. Lâkin cem'i kuvveti berrendir zîrâ hîn-i iktizada yüz elli bin âdemden ziyade asker tedarik edebilir.„

5. I. Abdülhamid'in Tipu'ya karşılığı:

Tipu elçilerinin *İstanbul*'da bulundukları sırada, Osmanlı devleti en felâketli devrelerden birini yaşıyordu. Ağustos 1788'de *Rusya* ve az sonra da *Avusturya* ile savaş başlıyacaktır. Devlet buna hazırlanmaktadır. Aynı zamanda *Rusya* ile *İngiltere*'nin arası çok açıktır, dolayısiyle Osmanlı bu son devleti dost bilmektedir.

Aşağıda görülecek mektup bu gibi tesirler altında yazılmıştır.

I. Abdülhamid bir yandan Tipu'ya barış içinde yaşamasını, yani *İngilizler*'i işgal ve iz'ac etmemesini söylemekte, öbür yandan da kendisinin *Rusya*'ya karşı savaşa hazırlandığını anlatmaktadır.

Bu mektubun müsveddesi evâil-i cümade'l-ulâ 1202 tarihlidir, Şubat 1788 ortaları eder. Pâdişahın yazış tarzından daha o tarihte *Rusya* ile savaşa karar verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Mektubun Farsca suretinin fotoğrafisi bu yazının sonunda, Türkçe tercümesi de aşağıdadır.

9 Sayılı nâme defterinin 217-220. sahifelerinden:

Taraf-ı Şâhâneden Tipu Sultan'ın vâsıl olan nâmesine cevap olarak yazılan nâme-i hümâyunun müsveddesidir [1].

"Türlü türlü hamd-ü sena ve kıyas kabul etmeyen şükür o yaradıcı Tanrı'ya olsun ki din hükümdarlarının doğruluk yıldızlarını şeytan âdetli düşmanların yüreklerini recmetmeğe, ferman sahibi dindar pâdişahların âlemi nurlandıran güneşini Peygamber ümmetinin düşmanlarının zulmet gibi olan vücûdlarını ortadan kaldırmağa tahsis etmiştir. Sayısız selât ve selâm cömertlik kervanının ve varlık ordusunun başı (makam-ı Mahmud) ile vaadedilen Muhammed türbesine ve kemal sahibi ailesi efradına ve tazimi vacip olan evlâdına ve fazileti açık ve zahir olunan eshabına olsun.

[1] Türkçeye çeviren Profesör Necati Lugal, tashihleri yapan Adnan Erzi.

Emirliğin sığınağı, eyalet nasibli, hükûmet iktisablı (kesbli) devlet nisbetli, İslâmın "İslâm dininin„ ve müslümanların nâsırı, gazi ve mücahidlerin yardımcısı, Peten ve Hindistan memleketlerinin koruyucusu, yüce şanlı Tipu Sultan (onun nusret ve zafer râyetleri daima ikbal nesimleri ile dalgalansın; izzetinin alemleri iclâl sebebleriyle açılsın). Işıklariyle birlik, samimiyet ve dostluk meclislerini, güneş ve ayı kıskandıracak kadar nurlara garkeden bir çok dualar ve senalar sunulduktan sonra parlak yüreğinize malûm olsun ki, sizin sevgi ve samimiyet güneşinin doğusu, birlik, dostluk nehirlerinin saf kaynağı gibi olan şerefli kağıdınız sefirleriniz, kerim emirlerin mercii ve büyük şahsiyetlerin medar-ı iftiharı Seyyid Gulam Ali Han, Şah Nurullah ve Lûtf Ali Bey vasıtasiyle en şerefli ve latif bir zamanda erişti. Onun süslü ibarelerinden, zarif istiarelerinden yayılan dostluk ve samimiyet korulariyle dimağımız doldu. Timur evlâdının zaafından ve Hindistan hakimlerinin [1] anlaşmamazlığından dini batıl hıristiyanların ticaret yapmak hile ve bahanesile deniz kenarlarında bazı yerlere indikleri ve tedrîcen Hindistan'ın büyük limanlarını ele geçirdikleri halde Peten metleketlerinin hükümdarlık tahtına oturduğunuz zamandan beri halis niyetiniz ve sadık azminiz sayesinde bu uğursuz kâfirler ve bu sayısız din düşmanları ordularınızın kahramanlarının kılıciyle kahr ve perişan edildiğine dair gönderilen haber pek ziyade sevincimizi mucip oldu. Vaadinde durucu, kuluna yardım edici, kendi için çalışanları muzaffer kılıcı olan Tanrıya hamd ü sena olsun. Hükümdarlığınızın başlangıcında himmet ve gayretiniz sayesinde böyle fetihlerin elde edilmesi ilerisi için büyük bir hayır, fetih ve zafer alâmetidir. Bundan sonra nusret ve zafer gelini ehl-i islâmın arzu ettiği veçhile husûl aynasında yüz göstereceği pek kuvvetle ümit olunur. Ehl-i islâm ile bu alçak kâfirler arasındaki bu muharebelerin kaldırılması, barısa tahvil edilmesi, yine buna sebebiyet veren Hind serdarlarının hatırı için olduğunu yazıyorsunuz. Barışın savaştan hayırlı olduğunu Peygamber Âleyhisselâm buyurmuştur. Çünkü barışta halk refaha kavuşur ve ehl-i islâm kuvvet peyda eder. Siz bu kâfirlerin barış yaptıkları halde henüz yüreklerinde gizli, sonsuz, dinî bir düşmanlık beslediklerini

[1] Doğu'da «hâkim», daima hükmeden anlamında kullanılır ve daha çok vali veya yarı bağımsız hükümdarlara verilir.

ve hiç bir zaman aleyhinize fâsid hayaller kurmaktan halî olmadıklarını söylüyorsunuz. Bu olabilir, fakat barış için söz verdikleri halde bu sözlerini tutmayıp ahidlerini bozarlarsa bunun şeameti ve cezası büyüktür. Tanrıya karşı koymak olmaz.

"Meşhed-i Şerîfte bir nehrin icrası hakkındaki arzunuza gelince; bu da sizin ne kadar sağlam bir akide ve imana malik olduğunuza delildir. Irak havalisinin bütün umur ve hususu Bağdad valisinin elindedir. Biz bunun için mükerrem vezirimiz, Bağdad, Basra ve Şehrizor valisi Süleyman Paşa'ya bir yarlığ gönderdik. Kendisi bu hususta lâzım gelen tafsilâtı bize bildirecektir.

"Osmanlı devleti kurulduğu zamandan beri Muhammed dini ve milletinin yardımiyle cihad kılıcını hiç bir zaman ihmal kınına koymamıştır. Her zaman himmet atını gaza meydanlarına sürmüş, zafer topunu nusret çevgâniyle almış, fevz ve necat sınırına erişmiştir. Ben de büyük babalarım gibi gaza yolunu tuttum. Tilki gibi gece gündüz aleyhimizde birçok hileler kurmaktan halî kalmayan, İslâm ehlini aldatmak için elinden gelen her şeyi yapan kara yüzlü Rusya'ya karşı savaş yapmak, onun vilâyeti üzerine yürümek için savaş hazırlıkları yaptım. Yıldızlar kadar asker topladım. Tanrının feyz u inayetiyle yakın zamanda bayraklarımız bu Muhammed dini düşmanının memleketleri üzerinde dalgalanacaktır. İnşâllah Tanrının lutf ve inayetiyle bu dalâlette kalmış kavimden intikam alırız. İslâm dini müslümanlanlar arasında birlik emrettiği için bu teşebbüsümüzü siz müslüman kardeşlerimize bildiriyoruz. Maksadımız kalbinizde bize karşı beslediğiniz dostluk, samimiyet, dinî birlik ve saffet iktizası askerlerimizin muzaffer ve düşmanlarımızın makhur olması için bütün seyyidleri, alimleri ve salihleri toplıyarak dua etmenizi rica etmektir.

Sefirlerinizin diğer suallerine devletimizin vükelâsı tarafından cevap verilmiştir. Size arzedeceklerdir. Mektup ve sefir göndermekten her iki tarafın maksadı dostluk kapılarını açmak idi. Elhamdülillah bu maksat hasıl oldu. Sefirlerinizden her biri vazifelerini lâyıkiyle yapmıştır. Tarafınıza dönüp gitmeleri için kendilerine izin verildi. Kalplerimizdeki karşılıklı duygular anlaşıldı. Din sevgisi ve birliği bu mektubun yazılmasına sebep oldu. Bundan sonra umulur ki sevgi ve samimiyet bahçeleri böyle latif mektuplar yazmakla ter ü taze tutulsun ve lâzım gelen hal ve keyfiyetler

de yüce şanlı vali vasıtasiyle[1] bize bilildirsin. O bize vasıl olur. Bâki islâm sancakları mansur, küfür ve dalaletinki makhur olsun.„

II. Osmanlı Pâdişahı III. Selim ile Maysor Sultanı Tipu arasında mektuplaşma

1. Sultan Selim'in Tipu Sultan'a mektubu :

Bu mektubun ne gibi şartlar altında gönderildiği yukarıda, Tipu'nun saltanat devri hakkındaki tarihî özetin "f„ ve "g„ fıkralarında anlatılmıştı.

Başlıca görevi Tipu ile irtibat kurmak ve birleşmek olan Fransız generali Napoleon Bonapart Temmuz 1798'de Mısır'a ayak basmıştı. Aynı yılın Eylülünde (Rebi ül-âhır 1213) Osmanlı sadr-ı âzamı, III. Sultan Selim'e sunduğu bir telhisde, İstanbul'daki İngiliz elçisinin dileği üzerine, Tipu Sultan'a uslu durup *İngilizler*'e saldırmaması için bir mektup gönderilmesi lüzumu üzerinde durur ve bir müsvedde yollar.

O devirde telgraf olmayışına ve haberleşmenin yelkenli gemilerle veya atlı vasıtalarla yapılışına göre İngiliz hükûmetinin Mısır işini ve Napoleon Bonapart'ın Tipu ile buluşmak amacını öğrenmesi, ne yapacağını kararlaştırması, *Istanbul*'daki elçisine gereken yönergeleri vermesi, onun da Bab-ı Âlî'yi bu işe razı etmesi için iki ay ancak kâfi idi.

Bunlara göre Tipu'yu, Napoleon Bonapart'la işbirliği yapmayıp uslu durmaya sevketmek için Osmanlı pâdişahının aracılığına başvurmak düşüncesi, Mısır hâdisesi duyulur duyulmaz İngilizlerin aklına gelmiş demektir.

Esasen bir kaç yıldır Tipu Sultan'la İngilizler birbirlerine karşı tertipler almakla meşgul idiler. Bundan başka bu sonuncular Fransız nüfûzunu *Hindistan*'dan ve her şeyden önce *Dekken*'den sökmeğe de çalışmaktaydılar.

Tipu, Fransızlardan maada *Afganistan* şahı Şah Zaman'la ve merkezi *Puna* olan ana *Marata devleti*'yle İngilizlere karşı anlaşmaya çalışmıştı.

Mayıs 1798'de Hindistana genel vali olarak gelmiş olan Lord Mornington (daha sonra Lord Wellesley) da makamına

[1] Bağdad valisi olmalı.

oturur oturmaz Tipu'yu ezmeği kararlaştırmıştı. Onun bu kararı görünüşte, sözü geçen sultana *Moris adası*'ndan bir kaç Fransız gönüllüsünün gelmiş olmasına dayanmaktaydı; gerçektense o, Tipu'nun ortadan kalkmasını hem lüzûmlu, hem de elde bulunan kuvvetlerle mümkün ve nisbeten kolay görüyordu, bu işi çabuk başarabileceğine de inanıyordu ve biteviye ona göre tedbirler alıyordu.

Londra hükûmeti ise, Avrupa'da Fransız devrimcilerine karşı açılmış olan savaş sırasında başka yerlerde ve ezcümle Hindistan'da yeni gaileler çıkmasını istemiyordu. Onun III. Sultan Selim'den Tipu'ya yatıştırıcı bir mektup göndermesini iltimas etmesi bunu gösterir.

Hindistan genel valisi, kendi hükûmetinin barışı tercih etmesine rağmen, Tipu'ya karşı siyasal ve askeri hazırlıklarını bütünleyip, *Haydarâbad* nizamiyle *Marata*'ları kendi tarafına çektikten ve hiç olmazsa onları Tipu'dan kesin olarak ayırdıktan sonra bu sultana karşı siyasal baskılara koyulur ve 7 Şubatta Tipu'nun *Moris adası*'ndan gelmiş olan Dübük (Dubuc) adında bir Fransız subayını elçi olarak *Fransa*'ya gönderdiğini öğrendikten sonra İngiliz hükûmetinin buyruklarını dilediği gibi tefsir ederek ona karşı savaşa başlar (22 Şubat 1799).

Genel vali, III. Sultan Selim'in mektubunu savaşa başlamadan az önce almış ve onu Tipu'ya göndermişti.

Bu mektup 9 sayılı *Nâme defteri*'nde 360- 462 sahifeleri işgal eder ve Reb iül-âhir 213 tarihini taşır. Başında İngiliz Elçiliği vasıtasiyle gönderildiği yazılıdır. Sonda sadr-ı âzamın padişaha sunulan bir telhisi bulunur. Orada mektubun İngiliz istek ve iltiması üzerine hazırlandığı ayrıca mezkûrdur.

Mektup 11 Rebi ül-âhır 1213'de (22 Eylül 1798) gönderilmiştir. Tipu onu 1799 Ocağının sonlarında veya Şubatının başlarında İngilizler vasıtasiyle almış ve ona iki karşılık vermiştir. Birine asıl karşılık diyeceğiz. Bu 4 Ramazan 1213 (9 Şubat 1799) tarihlidir; Nâme defteri'nde yoktur. Aşağıya onun Montgomery Martin'in "*Wellesley, Marquess. Despatches, minutes and correspondance*„ adlı eserinden (C. V, belge XX.) alınmış bir özetini koyduk.

Bu karşılık özel vasıtalarla gönderilmek istenilmiş ve üstün ihtimale göre *İstanbul*'a varmamıştır. Tipu yenilip öldükten ve

başkenti İngilizlerce alındıktan sonra onun müsveddesi ele geçmiş ve yukarıda anılan eserde yayınlanmıştır.

İkinci karşılık Tipu tarafından İngilizler vasıtasiyle III. Selim'e gönderilmiştir. O da Nâme defteri'nde yoktur. Onun en önemli kısmı ilk, yani gizli karşılıkta da vardır ve aşağıda ona işaret edilecektir. Bu karşılık 16 Şubat tarihlidir.

III. Selim'in mektubunun önemli kısımlarının, o zaman yapılmış bir İngilizce tercümesi, tabiî *Nâme defteri*'ndeki derkenar ve telhis hariç olmak üzere, aynı eserde bulunmaktadır (C. I, s. 413-417).

Gerek III. Selim'in mektubu, gerekse Tipu'nun karşılığı XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Batı büyük devletlerinin sömürgecilik siyasalarına karşı Doğu hükümdarlarının bir feryadı diye kabul edilmelidir.

Yine 9 sayılı *Nâme defteri*'nde birincisinden az aşağıda 388-389. sahifelerde III. Selim'in Tipu'ya bir ikinci mektubu bulunmaktadır. Bu mektup kısmen birincisinin aynıdır; fakat ondan az daha uzundur ve bazı ekleri kapsar. Onun kayıt tarihi 3 Muharrem 1214 (7 Haziran 1799)'dir. Aradan geçmiş olan 8 $^1/_2$ ay zarfında cereyan etmiş bazı olaylar bu ikinci mektubun içine eklenilmiş ve böylece o daha uzamıştır. Bu eklenmiş kısım hâşiyelerle belirtilmiştir.

Keza onun sonu birincisininkinden farklıdır. Bu fark birincisinin sonunda, mektubun Istanbul İngiliz elçisi vasıtasiyle gönderildiği mezkûr iken, ikincisinin sonunda bunun ayrıca Osmanlı elçisiyle gönderildiğinin tasrih edilmiş ve birinci mektubun da anılmış olmasından ibarettir.

Bundan anlaşılıyor ki Haziran 1799 başında pâdişah, Tipu'yu İngilizlerle barıştırmak için bir deneme daha yapmış ve bu sefer *Maysor*'a kendisi bir elçi göndermek istemiştir.

Bu yazının sonuna bu ikinci mektubun Farsca olan *Nâme defteri*'ndeki suretinin fotoğrafisini ve Türkçe tercümesini koyduk; orada birinci mektuba nisbeten fazla olan yönleri hâşiyelerle belirttik.

Birinci mektubun başındaki derkenarın ve sonundaki telhisin ve iki mektubun sonlarındaki farkın görülmesi için de bu kısımların fotoğrafını ve yeni harflere çevrilmişini ekledik.

Bu tarzı tercih etmemizin sebebi işbu ikinci mektupla derkenar ve telhisin henüz yayınlanmamış olmalarıdır.

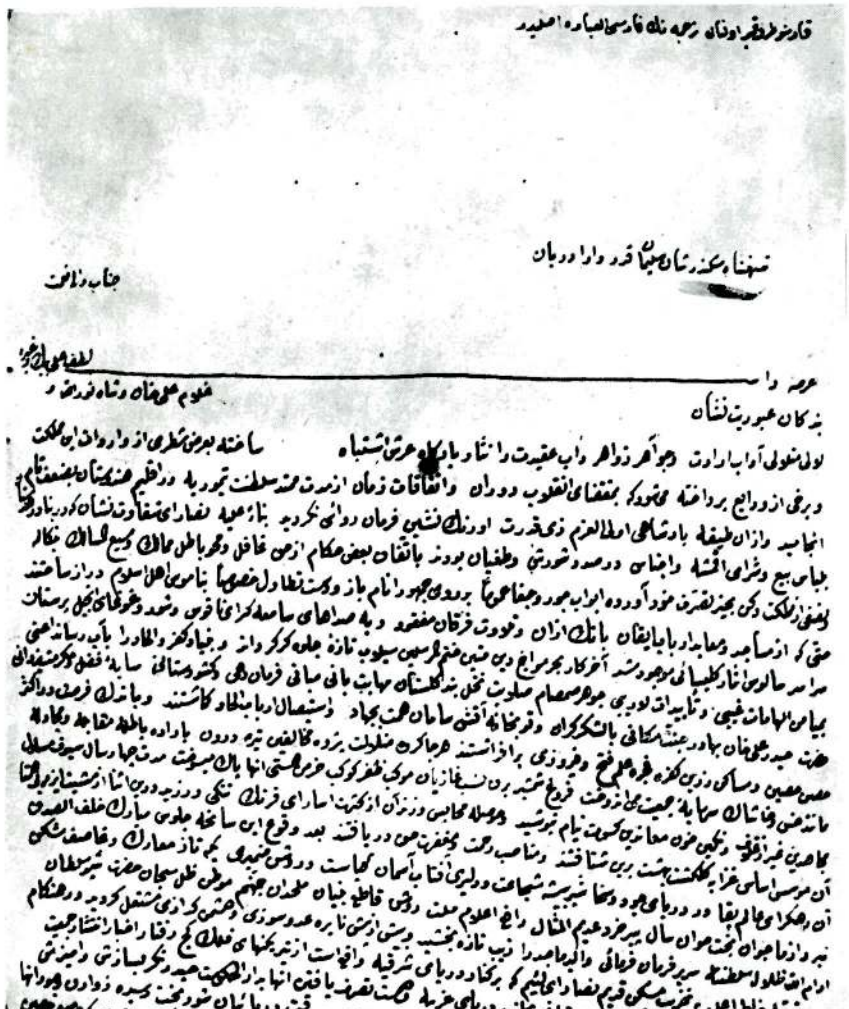

Res. 1 — Maysor Sultanı Tipu'nun elçileri tarafından henüz Hindistan'da bulundukları sırada Osmanlı Padişahı I. Abd-ül-Hamid'e gönderilen dilekçe (Name Defteri 9, s. 177)

Res. 2 — Maysor Sultanı Tipu'nun Osmanlı Padişahı I. Abd-ül-Hamid'e mektubu (1) (Name defteri 9, s. 209).

Res. 3 — Maysor Sultanı Tipu'nun Osmanlı Padişahı I. Abd-ül-Hamid'e mektubu (2) (Nâme defteri 9, s. 210).

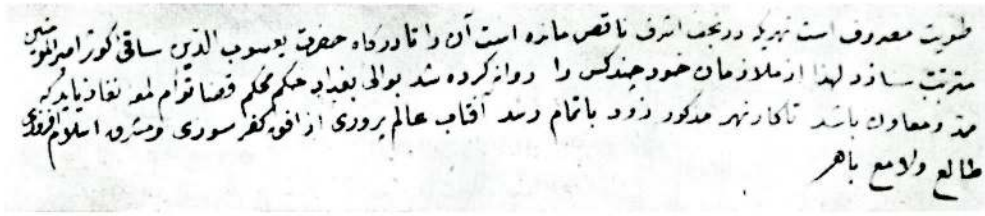

Res. 4 — Maysor Sultanı Tipu'nun Osmanlı Padişahı I. Abd-ül-Hamid'e mektubu (3) (Nâme defteri 9, a. 211)

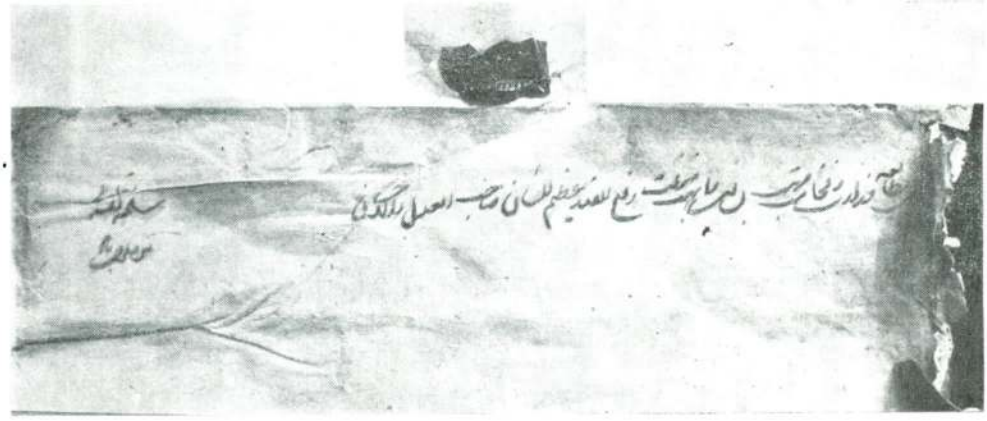

Res. 5 — b) Tipu Sultanın sadrazama gönderdiği farsça namenin zarfı ve Tipu'nun mühürü (M. Cevdet tasnifi, hariciye 7077 melfuflarından).

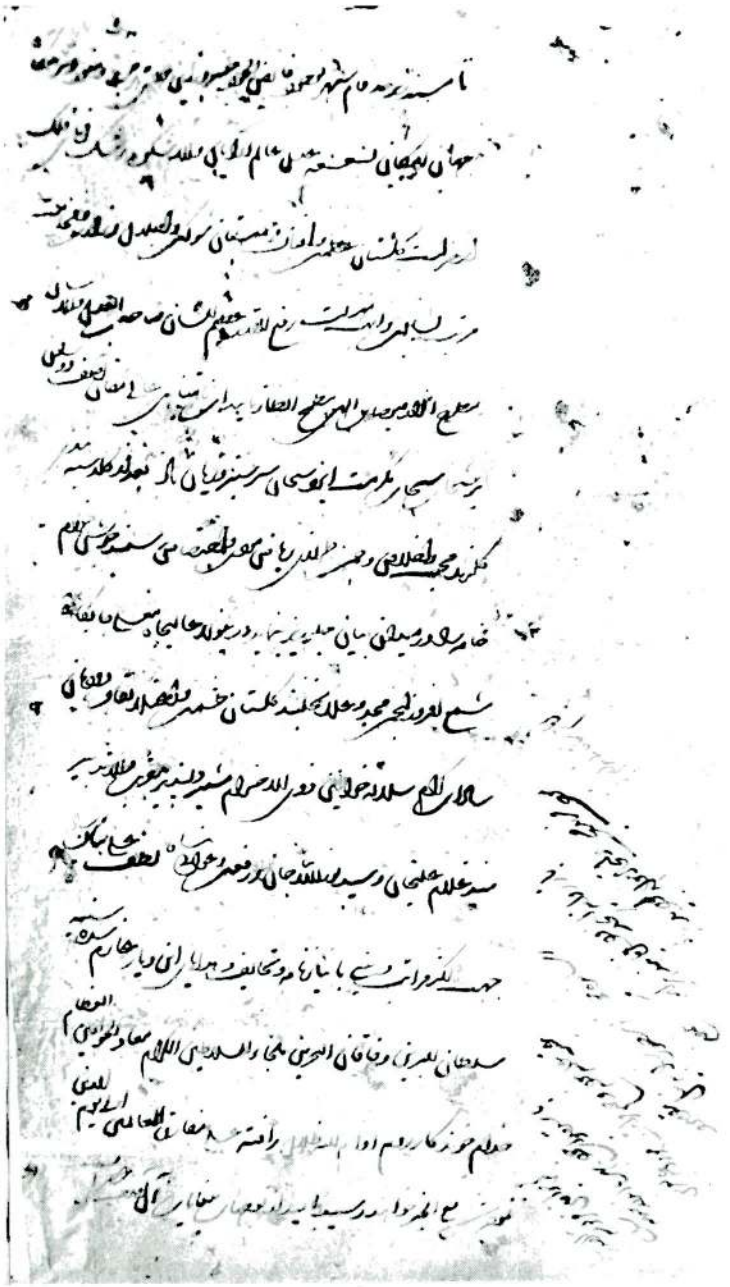

Res. 6 — a) Tipu Sultanın sadrazama farsça namesi.
(M. Cevdet tasnifi, hariciye 7077 melfuflarından).

Res. 7 — Osmanlı Padişahı I. Abd-ül-Hamid'in Maysor Sultanı Tipu'ya karşılığı (1) (Name defteri 9, s. 219).

Res. 8 — Osmanlı Padişahı I. Abd-ül-Hamid'in Maysor Sultanı Tipu'ya karşılığı (2) (Name defteri 9, s. 220).

Res. 9 — III. Sultan Selim tarafından İstanbul İngiliz elçisi vasıtasiyle Tipu Sultana gönderilen mektubun başındaki derkenar ve başlık
Name defteri 9, s. 360

Res. 10 — III. Sultan Selim tarafindan İstanbul İngiliz elçisi vasıtasiyle Tipu Sultana gönderilen mektubun sonu ve Sadr-ı âzamın telhisi
Name defteri 9, s. 362

Res. 11 — Osmanlı Padişahı III. Selim tarafından Maysor Sultanı Tipu'ya bir Osmanlı elçisiyle gönderilmek üzere hazırlanan mektub (1) (Bazı eklerle rebi-ül-ahir 1213 tarihli mektubun aynıdır). (Name defteri 9, s. 388).

Res. 12 — Osmanlı Padişahı III. Selim tarafından Moysor Sultanı Tipu'ya bir Osmanlı elçisiyle gönderilmek üzere hazırlanan mektup (2) (Name defteri, 9 s. 389).

Bu ikinci mektup *Nâme defteri*'ne kaydedildiği tarihten (7 Haziran 1799) bir ay kadar önce (4 Mayıs 1799) Tipu Sultan savaşarak ölmüş, başkenti *Seringapatam*, İngilizler'ce alınmış ve devleti sona ermişti. Fakat o sırada bu yön henüz *İstanbul*'da ve hattâ *Londra*d'a duyulmamıştı.

9 sayılı Nâme defteri'nin 360. sahifesinden başlıyan ve Tipu Sultan'a İngiltere elçisi vesâtetiyle gönderilen nâme müsveddesinin üstündeki derkenar:

Taraf-ı hümâyun-ı hazret-i tâcdarîden hâlâ Peten hâkimi âlî -cenâb meâlî-meâb celâdetlu Tipu Sultan cenâblarına şeref-yâfte-i sudur fârisî nâme-i hümâyun-ı şevket-makrunun kapağına şöyle tahrir olunmuştur:

"Taraf-ı hazret-i cihandârîden Peten hâkimi celâdetlû Tipu Sultan cenâblarına İngiltere elçisi vesatetiyle irsâl olunmak üzre yazılan fârisi nâme-i hümayûnun müsveddesidir„

Fi R (Rebi ül-âhır) Sene 213 (= 1213) (Eylül-Ekim 1798)

9 sayılı Nâme defterinin 388. sahifesinden başlıyan ve Tipu Sultana bir Osmanlı elçiye gönderilmesi düşünülen mektubun Türkçe'ye tercümesi [1]:

Taraf-ı hazret-i cihanbânî'den hâlâ Peten hâkimi celâdetlü Tipu Sultan cenâblarına yazılan Farisî nâme-i hümâyunun müsveddesidir:

3 M. (= Muharrem) 214 (= 1214) (7 Haziran 1799).

"Türlü türlü hamdler ve kıyassız cins cins şükürler o yaratıcı Tanrıya mahsustur ki dindar pâdişahların doğruluk yıldızlarının şeytan âdetli düşmanların yüreklerini recmetmesi ve yine dindar pâdişahların dünyayı ziyalandıran ihlas güneşini Muhammed aleyhisselâm'ın ümmetinin düşmanlarının kara vücûdunu ortadan kaldırması için memur etti. Sayısız selât, sonsuz ve çok selâm mevcudat ordusunun serdarı ve cömertlik kafilesinin başı, kendisine Tanrı tarafından övülen bir makam vadedilen Muhammed aleyhisselâm'a ve kemal sahibi âline, ta'zimi üzerimize vâcib olan evlâdına ve faziletleri herkesçe bilinen eshabına olsun. Âlî-cenab,

[1] Farsçadan Türkçeye çeviren Prof. Necati Lugal. Tashihleri yapan Adnan Erzi.

celadetli, necdetli, saâdetli, insaflı, dindar, azametli, islâm sınırlarının koruyucusu, büyüklük musabakası yapılan meydanın suvarisi, Peten ve Hindistan memleketlerinin hâmisi, şanı tavsif ve beyandan müstağni olan sultan (Onun büyüklük güneş ve ayı daima izzet ve ikbal doğularından dolsun; Yücelik güneşleri tutulmak ve batmak kusurlarından masun kalsın):

"Bundan evvel makhur ve menfur Fransa hükûmeti birçok hıristiyan devlet ve milletleriyle kavgalara, savaşlara girişti. Arada bir çok gürültüler oldu, fakat insaftan ayrılmıyan yüce devletimiz aramızda eskiden beri yerleşmiş olan barış ve dostluk kaidelerine riayetle daima tarafsızlığı iltizam ederek bu dostluktan ayrılmamıştır. Binaenaleyh ebedî bir kudrete mâlik olan devletimizin hâin ve mürüvvetten mahrum bu millete şimdiye kadar yaptığı yardımların, iyiliklerin had ve hesabı yoktur. Hatta o derecede ki bizim bu lutuf ve teveccühümüz devletlerin dikkat nazarını çekmiş ve onları bize karşı gücendirmiştir. Bu niyeti fâsit, hüsranda kalmış milletin düşmanları bize bir çok şikâyetler etmişler bu dostluktan vaz geçmemiz için vaitlerde bulunmuşlardır. Hadsiz, hesapsız menfaatlar gösterdikleri halde biz yine adalet ve hâkimiyet gereğince ahdımızı bozmadık, aramızdaki barış bağlarını gevşetmedik. Biz devletlerin bu tekliflerini zat-ı şahânelerine (Tipu'ya) bildirmeğe bile lâyık görmedik. Biz mukabele-i bi'l-misil olarak onlardan yardım, doğruluk, dostluk, minnetkârlık bekledik. Bize bir fenalıkta bulunacakları hiç hatırımıza gelmedi. Fakat : اتق من احسنت اليه " İyilik ettiğin kimsenin sana bir zarar vermesinden kork „ fehvasınca bu alçak millet Tulon denilen limanlarında gemiler, ordular ve mühimmat hazırlıyarak bize gideceklerini hiç kimseye haber vermeden, Mısır'da büyümüş, arapça öğrenmiş bazı müfsit adamlar da yanlarında olduğu halde Bonapart adında ahlâksız bir generalın idaresinde Tulon'dan hareket edip evvelâ Malta'ya geldiler. Orasını ele geçirerek harab ettiler. Bundan sonra oradan kalkıp İskenderiye ve Mısır'a doğru yola girdiler. Bu yılın muharrem ayının on yedisinde savaşla İskenderiyeyi zaptettiler. Bununla beraber : " Bizim bu hareketimiz Osmanlı devletine karşı düşmanlığımızdan neş'et etmemiştir. Öteden beri aramıza yerleşmiş olan barış ve dostluk bâkidir. Maksadımız Mısır emirlerinin tecavüz ve tegalülplerine bir nihayet vermek, bizim tacirler ve gelip giden adamlarımızdan tehdit ve kahrile aldıkları paraları,

malları geri almaktır„ gibi birtakım manasız iddiaları ortaya sürdüler. Bundan başka bu köpek tıynetli kâfirler, beyni küflenmiş birtakım Arapları aldatmak için : "Biz buraya Devlet-i Aliyyenin izniyle Mısır emirlerini terbiye etmek, onları kahr ve tenkil eylemek için geldik, dediklerimizi yapanları taltif ve karşı koyanları idam edeceğiz„ mealinde her tarafa Arapça yazılmış beyannameler yaydılar. Hâşâ, bizim tarafımızdan böyle izin ve ruhsat verilmememiştir. Bunların yaptıkları bu iftiralardan Tanrıya sığınırız. İskenderiye bu suretle zaptedildikten sonra Reşid-i Mısr [1] üzerine yürüdüler. Orasını ele geçirdiler ve islâm askerleriyle arada öyle bir savaşma ve dövüşme oldu ki bunu yazmak ve yazdırmak mümkün değildir. Sizin parlak zekânıza malûmdur ki eskiden beri pâdişahlar arasında riayet edilen bir kaide vardır. Aralarında dostluk ve barış hüküm süren devletler bir sebep olmadan, biri birini haberdar etmeden yekdiğerinin memleketine hücum etmezler, savaşa başlayıp biribirlerinin adamlarını öldürmezler. Şayet savaşı icabettiren bir sebep zuhur ederse evvelâ müzakere yapılır, arada tartışmalar olur, barış, savaş ve mütareke hususunda konuşulur, neticeye göre bir karar verilir. Ondan sonra biribirinin memleketine hücum ederler ; bu herkesce malûm olan bir hakikattir. Her ne ise bizim Devlet-i Aliyyemizin bu makhur Fransa hükûmeti ile aramızda dostluk ve barıştan bu düşmanlığı meydana getirecek hiçbir hâdise asla zuhur etmemiştir. Bu utanmaz arlanmazlar, soyguncu hırsızlar ve şakîlerin yaptıkları bu yağmagerlik, ika ettikleri şer ve fesadın sırf bir hâinlik ve alçaklık olduğunu söylemiye lüzum yoktur. Bu bereketli Mısır ülkesi islâm ehlinin kıblesi olan Mekke'nin (Tanrı onu kıyamete kadar şereflendirsin) ve bütün mahlûkatın hayırlısı Peygamber aleyhisselâmın Medinesi'nin, (Tanrı onu günlerin sonuna kadar nurlandırsın) mülhakatından sayılır. Bu iki Harem'in yiyeceği buradan temin olunur. Bu fesad ehlinin maksadı bu memleketler ve bütün Arabistan ahalisini ve hattâ yavaş yavaş bütün islâm ve iman ehlini kendi idareleri altına almak ve bu suretle Muhammed'in dininin ve milletinin adını sanını yer yüzünden kaldırmaktır. Bu hile ve fesad düşünen kâfirlerin elde edilen kâğıtlardan maksatlarının bu olduğu anlaşılıyor. İki cihanın ulusu. Peygamberin dinine karşı yapılan bu dehşetli suikastı önle-

[1] Şimdi *Rozet* (Rosette) diye daha ünlü olan kasabadır.

mek her iman ve tevhit sahibi üzerine farz-ı ayındır. Devlet-i Aliyye, (Tanrı onu her türlü belâlardan korusun) kahhar olan Tanrının yardımına ve hayırlıların başı Muhammed aleyhisselamın ruhanîliğine güvenerek ejderha gibi toplar, yedi başlı deniz canavarları gibi kobralarla techiz edilmiş, arslan yürekli din mücahitleri ve kaplan savletli gazilerle dolu gemilerle bu alçak gaddarlara karşı koymak ve savaşmak için karar vermiştir [1]. Ve karadan da kılavuzu zafer olan cesur vezir, Serasker Cezzar Ahmed Paşa'nın kumandası altında savaş tercübeleri görmüş önemli bir çok savaş erleri gönderdik. Fakat bir kaç ay sonra hicretin on üçüncü yılında Zilkadenin ortalarında bu kâfirleri nerede bulurlarsa öldürmek için Türk, Arap ve Kürtlerden mürekkep deniz gibi çalkanan ordularla bizzat vezir-i azam ve serdar-ı ekrem, şecaat denizinin inçisi, zafer arkadaşlı Yusuf Paşa'yı (Tanrı her istediğini kolay etsin) gönderdik. Bir müddetten beri bu küfür ve delâlet çöllerinin serserilerinin ikbal yıldızlarının düşmesi ve nereye gitseler makhur ve mağlup olmaları ordumuz için bir zafer alâmetidir. Bundan iki yıl evvel *Venedik* körfezinde bulunan adaları, sağlam kaleleri ve memleketleri ve bunların en büyüğü ve yücelikte zuhalin eşi olan en sağlam ve muhkem Korfu adasını cebir ve kahrla kâfirlerin ellerinden almışlar idi. Ve bu kutlu yılda canavar gibi gemilerle savaştan gözü yılmayan önemli bir çok savaş erleri gönderilerek bütün o adalar, kaleler, memleketler, topraklar islâm ehlinin eline geçmiş. kâfirlerin bütün ileri gelen kumanları iman sahiplerinin ellerine esir düşmüştü. Bu suretle şimdi bu yerler tamamiyle müslümanların istilâsına uğramıştır, Tanrının sonu olmayan lûtuflarından umarım ki Mısr-ı Kahire havalisi de bu fena yaradılışlı habislerin pis vücudlarından temizlenir. Hepsi müslümanların kılıçlarına yem olurlar, Çünkü görülüyor ki bu müddet zarfında her ne zaman islâm askerleriyle karşılaşsalar bozguna uğruyorlar. Yani sözün kısası onların şimdiki bu hareketleri mezbuhane ve meyusane bir harekettir [2].

"Dinî bağlılıktan başka, her iki taraftan daima eserleri görülen aradaki sevgi ve dostluk ve birlik iktizası Devlet-i aliyyemize her

[1] Buradan itibaren bundan sonraki hâşiyeye kadar giden kısım ilk mektupta (*Nâme defteri* 9, s. 360-362) yoktur.

[2] Sadr-ı âzamın ilk tasarısına yapılmış olan ek, yani ilk mektupta olmayan kısım burada bitmektedir.

cihetle yardımda bulunacakları memul-i şahânemdir[1]. Çünkü sizin gayret, hamiyet, selabet, diyanet, mürüvvet ve fütüvvet sıfatlariyle muttasıf olduğunuza şüphe yoktur. Fransızların, İngiliz'lerin Hindistan'daki bazı memleketleri istilâ etmek, ticaretlerini, iktisadî menfaatlerini ellerine geçirmek maksadiyle sureti haktan görünerek bir takım tezviratta bulundukları ve Mısır'dan tarafımıza bir kıt'a asker gönderdikleri ve bu suretle onlarla aramızda münasebetler peyda olduğu söyleniyor. Bu hususta bazı rivayetler kulağımıza geliyor. Bu tilki tabiatlı fâsid niyetli adamlardan böyle tezvirattan başka bir şey beklenemez. Sizin parlak zekânız ve hayrı şerri ayırmakta pek kesin olan akıl ve müfekkerenizden beklenen bunların bu tilkivari hareketlerine, ahmakca ve şeytanca savurdukları martavallara kıymet ve ehemmiyet vermemektir. Şimdi Devlet-i Aliyyemiz bu belayı defetmek için teşebbüse girişmiştir. Bununla beraber İngiltere de bugün bunların şevket ve satvetini kırmağa hazır bir düşmandır. Muharebe için hazırlanmıştır. Bu menfaat birliğini desteklemek ve biribirimize yardım etmek lâzımdır. Bunların yeni kurulan idare sistemi serbestiyet-i mutlakadır. Gayeleri bütün mezhepleri, dinleri kaldırmak, Tanrıyı, peygamberleri inkâr etmek ve bütün yer yüzündeki hükümdarları yok etmektir. Bunlar o kadar yağmager ve sözünde durmayan insanlardır. Bundan evvel bütün papazların ve hıristiyanların başı ve muktedası olan Rim[2] Papa kendilerinin müttefiki olduğu halde onun memleketine girdiler. Ne kadar papaz ve brahman varsa hepsini öldürdüler, astılar. Meşhur kiliselerini alt üst ettiler. Venedik cumhuriyeti ahalisi bu şeytanların cinsinden idiler. Öyle iken bu memleketi de istilâ ettiler. Ahalisi her ne kadar dostluk ve bîtaraflık gösterdiyse de hiç fayda etmedi. Buraya Rim Papanın memleketine yaptıklarından daha fenasını yaptılar. Memleketi parça parça ettiler. Şimdi Venedik hükûmetinin adı sanı yer yüzünde kalmadı. Hususiyle bunların müslümanlar ve peygamber aleyhisselamın dinine olan kin ve garezleri akla sığmıyacak derecede çoktur. Şu herkesce malûmdur ki bu kâfirlerin asıl maksatları Süveyş'den kolaylıkla Hindistan'a asker sevketmektir. Bu maksatla hiç zararsız bir sürpriz şeklinde Mısır'a hücum

[1] Tipu Sultan'a hitap.

[2] Rim Papa tabiri İslam ve Osmanlı kaynaklarında papalar için kullanılmaktadır. Papa ülkesi hakkındaki iddia temelsizdir.

etmişlerdir. Tasavvur ediniz, Tanrı göstermesin eğer tam bir istilâya muvaffak olsalar Süveyş yoliyle yavaş yavaş bütün Hindistan'ı ellerine geçirirler, gürültüsüz o memleketin bütün menfaatlerini kendilerine hasreder ve bütün müslümanları kılıçtan geçirirler. Bunlar şimdiye kadar hangi kale ve memleketi fethetmişler ise hep hile ve hud'a ile fethetmişlerdir. Bunlar nereye ayak bastılarsa adamları öldürmek, malları yağma etmek, dinleri kaldırmak, Tanrı ve peygamber mefhumunu insanların kafalarından gidermek maksadını takip etmişlerdir. Fitne ve fesat ve gurur ve inattan hâlî kalmamışlardır. Bunun bir hakikat olduğu bilindikten sonra aramızdaki dinî kardeşlik ve birliği göz önünde tutarak dinî bir vazife olan yardım ve dostluklarınızı esirgememek ve olanca gayretinizi sarf ile Hindistan ülkesini bu düşmanların şer ve zararından korumak hususunda çalışacağınızı ümit ederim. Şayet her tarafa yayıldığı gibi sizin ile Fransız'lar arasında bir iş kurulmuş ve Fransız'larla İngilizler aleyhine bir harekette bulunmak kararlaştırılmış ise bunun şimdiki durum için ziyade zararlı olacağı her akl-ı selimin kabul edeceği bir hakikattir. Binaenaleyh böyle bir niyet ve fikrin değiştirilmesi nezd-i şâhânemde mukarrerdir. Bundan sonra bu edepsiz insanların hezeyanlarına kulak vermeyin, böyle bir harekette bulunmayın. Fransız'larla işbirliği yapmanın mazarratlı olduğunu bilmelisiniz. İngiliz'ler tarafından sizin canınızı sıkan ne gibi bir hareket sadır olmuş ve bu düşmanlığa ne sebebiyet vermişse onu taraf-ı şâhânemize bildiriniz. Biz derhal himmet sarfederek onu arzu ettiğiniz veçhile ortadan kaldırır, bu düşmanlığı dostluğa tebdil etmeğe çalışırız [1]. Fransızlarla olan dostluğunuzu İngiliz'lerle aranızda tesis ederiz. Ey hakikati getirmesini şiar edinen hükümdar, biz bu mektubun mealini bundan bir kaç ay evvel İngiltere elçisi, (Tanrı akibetlerini hayırlı etsin) vasıtasiyle bildirmiş idik. Bununla beraber size karşı olan muhabbetimizin ilcasiyle aramızda dostluğu sağlamlaştırmak için devletimiz tarafından, herkesce övülen, faziletler sahibi bir elçinin gönderilmesini muvafık gördük. Size vusûlünde Tanrının : " Hayr ve tekva üzerinde birleşiniz günah ve düşmanlık üzerinde birleşmeyiniz„ sözüne tebaan dini selabet ve metanetiniz icabi islam camiasını bu al-

[1] Buradan itibaren ilk mektupla bu ikinci mektup arasında başkalık başlamaktadır.

çak kâfirlerin şer ve mazarratından her zaman korumaktan geri kalmayın. Eskisi gibi aramızdaki dostluk ve birlik icabı muhabere kapularının açılması tarafı şâhânemden beklenir. Bâki islâmın sancakları mansur ve muzaffer ve küfür ve delâlet sahiplerininki zelil ve hakir olsun. 3 Muharrem 1204 [1]„.

9 sayılı Nâme defterinin 362. sahifesinde nihayet bulan ve Tipu Sultana yazılmış olan Farisi nâme-i hümâyunun sonuna ayrıca eklenmiş telhis [2] ;

"Şevketlü, kerametlü, mehâbetlü, kudretlü, velinimetim efendim, pâdişahım ,

"Halâ Hind meliki Tipu Sultan'ı Françalu taglit ederek (yanıltarak) beynlerinde bazı revâbıta karar verdikleri ve Mısır tarafından Françalu, sultân-ı mûmaileyhe bir mikdar asker irsaliyle İngilterelü üzerine tahrik edecekleri mesmuᶜ olup İngiltere devleti saltanat-ı seniyye ile müttefik olacağına binâen sultan-ı mumâileyhin ol misillü niyyeti vâki ise tağyirini iltimas ve cihet-i câmia-i islâmiyye muktaza üzere istiᶜane zımnında taraf-i eşref-i cihânbânîlerinden sultan-ı mumâileyhe nâme-i hümâyûn irsali münasip görülmekden nâşi olbabda kaleme alınan nâme-i şâhâne müsveddesi manzûr-ı mülûkâneleri buyurulmak içün maᶜruz-ı huzûr-ı âlileri kılınmağla bu vechile tahriri muvâfık-ı re'y-i şâhâneleri ise bu me'alde fârisiyy-ül-ibâre olarak sultan-ı mumâileyhe bir kıᶜta nâme-i hümâyyûn tahrir ve tesyîr olunacağı mûhat-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, velliyy-i niᶜmetim efendim pâdişahım hazretlerinindir„

" Sultan-ı mûmâileyhe nâme-i hümâyun tisyarı İngiltere elçisi tarafından dahi istidᶜa olunmuş olub bu veçhile isdârı bâis-i memnuniyyetleri olacağı âşikâr olmağla keyfiyyet malûmları olmak içün zikrolunan nâma-i hümâyunun bir sûreti elçi-i mersûm tara-

[1] Yanlış yazılmıştır ; 1214 olmalıdır.

[2] Burada kullanılmış olan «telhis» kelimesi tarihî bir istılahtır. Vaktiyle sadr-ı âzamlar tarafından, devlet işlerine dair, doğrudan doğruya pâdişahlara sunulan, yazılı özetlere *telhis* denirdi. Bu telhisin tarihi yoksa da, İngiltere elçisi vesatatiyle Tiup Sultana gönderilecek Farsca nâme ile ilgili bulunduğundan ve Farsca nâmenin başında : fî R (=Rebi ül-âhır) Sene 213 (1213) tarihi gösterilmiş olduğundan dolayı telhis tarihinin de aynı olduğu anlaşılıyor (S. E.).

Bu telhis İngiliz elçisiyle gönderilmiş olan ilk mektubun sonunda bulunmaktadır.

fına ifta olunacağı karîn-i ilmî âlîleri buyuruldukta emr ü ferman hazret-i menleh-ül-emrindir„.

2. Hindistan genel valisi Lord Mornington (Wellesley)'in III. Sultan Selim'in mektubunu Tipu'ya gönderirken ona leffettiği mektup[1]:

Daha önce Bab-ı Âlî'nin Fransa'ya savaş ilânını ve bu devlete karşı ayrıca bir beyannâmesini Tipu'ya göndermiş olan genel vali bu mektubunda şu dört nokta üzerinde durmaktadır.

1. Fransızlar'ın zulmü, ihaneti, bütün dinlere ve bilhassa islâmiyete ve hükümdarlığa karşı düşmanlık ve kötülükleri, her türlü insanî ve uluslararası kaideleri çiğnedikleri, III. Selim'in melfuf mektubiyle de sabittir.

2. Fransızlar islâm dininin herkese tanınmış başını (Halife-pâdişah) tahkir ve ona hücum etmişler ve islâm dininin en kutsal anıtlarını kapsadığı için bütün müslümanlarca kutsal sayılan bir bölgenin göbeğinde zâlimcesine bir savaş yapmaktadırlar.

3. Bugün Fransızlara karşı çok sağlam ve içten bir Osmanlı-İngiliz dostluğu vardır.

4. Osmanlı pâdişahı sizinle (Tipu) *Fransızlar* arasındaki *İngiltere*'ye muhalif münasebetleri biliyor, Fransızlar'a karşı sizin gözünüzü açmak istiyor ve Peygamberin türbesinin kutsallığını çiğnemeden ve dininizin temellerini yıkmadan size ulaşamıyacak olan Fransızlara uymamanız luzumunu belirtiyor.

Sonda genel vali Tipu'ya "dininizin başının„ bu öğütlerinin sizi barış yoluna sevketmesini dilerim diyor.

3. Tipu Sultan'ın III. Sultan Selim'e karşılığı[2]:

Tipu özel bir vasıta ile *İstanbul*'a göndermek istediği bu mektupta *Fransızlar*'ın Osmanlı ülkelerine saldırmakla kendilerini bütün müslümanların düşmanı yaptıklarını söylemekle birlikte[3]

[1] Yukarıda adı geçmiş olan Montgomery Martin, *Wellesley, Marquess. Despatches, minutes and correspondance*, C. I, belge XXIV'ya göre 16 Ocak 1799 tarihlidir.

[2] Aynı eser C. V, belge XX. 4 Ramazan 1213 tarihlidir (9 Şubat 1799). Bu karşılık Name defterinde yoktur.

[3] Bu yön Tipu'nun 16 Şubat 1799 tarihiyle ve İngilizler vasıtasiyle III. Selim'e gönderdiği yukarda sözü geçmiş olan karşılığın esasını teşkil etmektedir.

kendisinin Hindistan'da İslâm dininin tek koruyucusu ve mücahidi olduğunu söylüyor ve Osmanlı pâdişahlarının yardımından şüphe etmediğini ekliyor. Tipu, bundan sonra, Hindistan'da *Kâfirler*'in hile ve zulmünü ve nasıl bu ülkede fütûhatta bulunduklarını kendi görüşüne göre pek canlı bir surette anlatıyor ve İngilizlerle Fransızları aynı derecede kötülüyor.

Ancak o sırada *Hindistan*'da İngilizler egemen durumda olduklarından Tipu son devreyi anarken onların yaptıkları üzerinde ayrıca duruyor ve onları bütün *Hindistan*'ı ele geçirmek ve İslam dinini yoketmek tasarısını beslemekle suçlandırıyor. Kendisinin 13 yıl önce I. Sultan Abdülhamid'e göndermiş olduğu elçiler dolayısiyle İngiliz'lerin, kendi aleyhlerinde bir müslüman birliği kurulacağı korkusuna kapıldıklarını ve bu yüzden (Tipu'ya) karşı *Haydarâbad* nizamı ve merkezi *Puna* olan ana *Marata devleti*'yle bağdaşıp savaş açtıklarını da eklemektedir [1].

Özet olarak Tipu'nun III. Selim'e karşılığı şu iki esasa dayanmaktadır.

1. Osmanlı pâdişahının İslam âleminde üstün bir durumu olduğunu müphem bir surette ve hilâfet konusuna hiç dokunmadan kabul etmek ve nazarî olarak *Fransız*'lar aleyhinde bir durum takınmış görünmek ; 2. gerçekten ise pâdişaha: "Sen kendi ülkene saldıran kâfirlerle uğraş, ben de benimkine saldıranlarla uğraşayım„ diyen bir durum takınmak.

Bundan başka Tipu mektubunun sonunda *Vehhabîler*'in *Hicaz* da husûle getirdikleri kargaşalıkları anarak onlara karşı oğullarından birinin komutası altında önemli bir kuvvet göndermeği düşündüğünü de bildirmektedir.

Bu yön Tipu'nun kendi ölümü ve devletinin ortadan kalkmasiyle sonuçlanacak olan kesin yıkımın öngününde kendisini nasıl dev aynasında gördüğünü veya nasıl manasız cakalara heveslendiğini belirtmesi bakımından önemlidir.

[1] Burada Tipu, 1790-92 yıllarındaki savaşı ve *Seringapatam* antlaşmasını anıyor. Bunlara yukarda Tipu devrine ait tarihî özette « d » ve « e » fıkralarında işaret edilmiştir. Tipu, Fransız hükûmeti ve Afganistan şahı Zaman Şah'a gönderdiği mektupların her birinde ise İngilizlerce kendisine karşı yapılan aynı savaşların bu hükûmet ve şahla münasebetleri dolayısiyle yapıldığını yazmıştır.

Ancak onun sonuna kadar istiâcıya kahramanca döğüşüp silâhı elde ölmesi bu gibi görüş ve anlayış eksikliklerini unutturacak özdedir. Bu yüzden o Dekken müslümanları, hattâ Hinduları arasında büyük bir ad bırakmıştır.

LETTRES ECHANGEES ENTRE TIPU, SULTAN DU MAYSORE ET LES SULTANS OTTOMANS ABDULHAMID I. ET SELIM III.

(Résumé)

Les copies de ces lettres se trouvent dans le Nâme Defteri (littéralement : cahier de lettres) No. 9 des archives de L'Empire Ottoman et constituent avec les documents annexes contenus dans le "Djevdet Tasnifi [1],, deux séries de documents; la première se rapportant au règne d'Abdulhamid I. et la seconde à celui de Selim III.

La première série comprend les 5 documents suivants : [2]

1. Une supplique des ambassadeurs de Tipu adressée à Abdulhamid I.

2. Une lettre de Tipu à ce Sultan.

3. Une lettre de Tipu au Grand Vézir Ottoman.

4. Une note de l'Ambassade Britannique à Istanbul donnant quelques informations sur Tipu et son royaume.

5. La réponse du Sultan Ottoman à Tipu.

Les documents les plus intéressants sont naturellement les lettres des deux souverains (D. 2 et 5).

Après un pompeux préambule, le Sultan du Maysore décrit les conquêtes européennes aux Indes, l'état de faiblesse de ce continent et les succès qu'il a remporté dans sa lutte contre les Anglais, puis adresse au Sultan Ottoman les trois demandes principales suivantes :

A) Aider ses Ambassadeurs à se rendre à Londres et à Paris. Dans la première capitale ceux- ci doivent se plaindre

[1] Classement Djevdet.

[2] Zilhidjdje 1201, Septembre - Octobre 1778.